

Utrikesdepartementet

Avd:

Grupp:

Mål:

Undantag fr. offentlig.

Finland

3.

libr " - Johannes-Budapest P. 2 juni 16
Rese-beskrivelse för resa till Finland under tiden 4 - 8/6 1951.

Sedan det bestämts att finske redaktören Paul Laurell skulle höras på nytt, avreste undertecknad måndagen den 4/6 med flyg till Helsingfors för att därifrån fortsätta med flyg till Wasa och sedan per järnväg taga mig fram till Jakobstad. Vid ankomsten till Helsingfors visade det sig att någon plats på Wasa-planet icke kunde erhållas, varför jag på måndagskvällen den 4 avreste med tåg till Jakobstad (Pietarsari). Då jag före avresan från Sverige erhållit gynn samma uppgifter om polismästaren i Jakobstad beslöt jag mig för att rådgöra med honom före samtal med Nordström, varvid jag särskilt tänkte förhöra mig om kommunisternas aktivitet i Jakobstad och om det kunde förefinnas någon reell grund för Nordström att av fruktan för kommunisterna underlåta att säga sin uppriktiga mening. Polismästaren, vilken namn är Laurell och vilken har nära förbindelser med Sverige, då han har en dotter boende, förklarade att Nordström var en mycket svårtillgänglig person, vilken icke i onödan yttrade något. Polismästare Laurell hade hört, att Nordström vid något tillfälle låtit undslippa sig, att förhållandena varit fruktansvärda i Ryssland, men några detaljer hade han aldrig lämnat. Nordströms svåger, kommunalmannen Sandström, vilken hade släktförbindelser med Sverige, var enligt polismästare Laurell en mycket pålitlig och samvetsgrann människa, och han tillhörde det socialdemokratiska partiet. Polismästare Laurell ansåg, att den bästa vägen att närma sig Nordström vore att ta Sandström till hjälp för etablerande av kontakten. Polismästaren bad Sandström komma till polismästarens bostad, där jag hade ett samtal med Sandström. Sandström trodde nog, att man skulle kunna få Nordström att tala, om han fick ett löfte om, att hans namn icke skulle på något vis komma att prisgivas, och Sandström erbjöd sig att tala med Nordström. Sedan Sandström talat med Nordström, bestämdes att Nordström i sällskap med Sandström skulle infinna sig på kvällen tisdagen den 5:te juni 1951 i polismästarens bostad.

Nordström, vilken är boende under adress Heimbackavägen 10 i Jakobstad, tel. 834, tinade upp så småningom under samtalets gång, sedan såväl undertecknad som polismästare Laurell förklarade att han icke behövde hysa några farhågor för att mitt samtal med honom skulle bli känt, då det endast var polismästaren och jag som

sviger Sandström, som kände till mitt uppdrag i Jakobstad. Jag bad Nordström ge en beskrivning på Krasnigorsk-lägrät, och han förklarade, att Krasnigorsk-lägrät, som hade nr 27 som ordningsnummer, egentligen bestod av tre olika läger, belägna på ett avstånd av 2-3 km från varandra. Krasnigorsk ligger omkring 28 km utanför Moskva, men Nordström kunde inte säga i vilket väderstreck lägrät var beläget med utgångspunkt från Moskva. Nordström hade under sin internerings-tid i Ryssland varit i olika läger och kom troligtvis någon gång under 1944 till Krasnigorsk. Huruvida de olika avdelningarna inom Krasnigorsk-lägrät hade någon särskild beteckning, kunde Nordström inte yttra sig om. Då han flyttades över till detta läger, kom han till en mindre avdelning, som här kommer att betecknas med bokstaven A. Då Nordström vistats i denna avdelning under någon tid, började avspärrningsarbete för en av barackerna, i det att man inhägnade denna barack med taggtråd och utsatte särskilda vak-ter. I samband med att detta arbete blev färdigt för denna spe-cialbaracks iordningsställande fick Nordström tillika med andra interner flytta över till en annan avdelning, som här betecknas som avdelning B. Inalles torde det ha funnits mellan 7 - 8.000 internerade och krigsfångar i avdelningarna A och B, med sju å nio baracker i varje avdelning. Nordström, som kunde ryska språ-ket hade i viss mån en privilegierad ställning, och han fick bl.a. tjänstgöra som chaufför på en bil, från vilken provianteringen ombesörjdes. Han var kvar i avdelning B till någon tidpunkt på sommaren 1946, då han flyttades till ett läger i Leningrad, och därifrån frigavs han någon gång i oktober 1946.

På direkt fråga vad han kände till om Raoul Wallenberg svarade han, att han av någon hört berättas, att det fanns en svensk vid namn Wallenberg i rysk fångenskap. Vem denne någon var, som berättade detta, kunde Nordström icke erinra sig, och han kunde icke med säkerhet säga, när han hörde detta berättas. I lägrät hade han talat med svensken af Sandeberg, men med honom hade han icke disku-terat fallet Wallenberg. Han kunde icke erinra sig, om uppgiften om att Wallenberg skulle vara rysk fånge lämnats till honom före eller efter sammanträffandena med af Sandeberg. Jag frågade nu Nordström, om han fattat uppgiften om Wallenbergs fångenskap så, att detta innebure, att Wallenberg skulle ha befunnit sig i Krasnigorsk-lägrät. Härtill svarade Nordström, att hans sagesman visserligen icke sagt, att Wallenberg befann sig i Krasnigorsk-lägrät, men med hänsyn till att någon förbindelse med andra läger icke förekom med mindre någon transporterats från ett läger till ett annat, så utgick Nordström från att Wallenberg måste ha be-

funnit sig i Krasnijgorsklägre, och närmast då i den särskilt inhägnade baracken, i vilken enligt vad Nordström hört berättas skulle ha förvarats "professorer och generaler". Bevakningen av denna barack var mycket sträng, och fångarna i baracken fingo icke samtala med andra i avdelningen A befintliga fångar inte ens genom taggtrådsstängslet. Endast ryska soldater hade tillträde till baracken för avlämnandet av mat till de internerade. I den tredje avdelningen, här betecknad C, hade Nordström icke varit och han kände därför icke till vilka personer, som kunde ha varit internerade där. Han hade icke under sin vistelse i Krasnijgorsklägre hört omtalas, att några andra svenskar än af Sandeberg och Wallenberg skulle ha varit i rysk fångenskap. Däremot hade han träffat på danskar och norrmän, men några namn på dessa kunde han nu icke erinra sig. Bland danskarna var en person, som sedermera blivit frigiven och som skulle ha skrivit någon artikel i någon Stockholms-tidning. Möjligen skulle denna person ha varit präst. När artiklarna influtit i Stockholmspressen kunde Nordström icke säga med bestämdhet, men det måste ha varit efter oktober 1946. Självt hade Nordström icke läst artikeln eller artiklarna i fråga men han hade hört dem omtalas.

Jag tillfrågade Nordström, om han icke haft resällskap med två norrmän från Ryssland till Finland. Nordström svarade, att det var tre norrmän, som frigivits samtidigt från rysk fångenskap, men om dessa norrmän verkligen suttit i Krasnijgorsklägre kunde han icke säga, ty han hade träffat dem först under tiden, då han satt internerad i Leningrad. Namnen och adresserna på dessa norrmän hade Nordström fått och han sade sig ha anteckningar härom i sin bostad. Han lovade söka efter adresserna och överlämna dem till undertecknad, men senare på kvällen meddelade han, att han icke kunde finna dem. Dock trodde han, att hans hustru, som för tillfället var borta på arbete, skulle kunna veta, var adresserna skulle finnas, och Nordström lovade att skicka ett meddelande härom till undertecknad, om han fann adresserna. Den ene av norrmännen hade kaptens grad och torde ha varit omkring 50 år gammal. Den andre var möjligtvis underlöjtnant, och c:a 23 år gammal och den tredje var menig soldat och likaledes omkring 23 år gammal. De tre norrmännen hade rest från Hangö till Stockholm för vidarebefordran till Norge.

Sedan jag ~~kanon Nordströms~~ sväger Sandström erfarit, att Nordström endast tack vare hjälp från en annan finne lyckats komma ut från Ryssland, frågade jag Nordström under vilka omständigheter han lyckades komma ut. Han uppgav då, att han i Krasnijgorsklägreträffat med en finsk läkare vid namn Paaso, vilken antecknat Nordströms adress i Jakobstad innanför fordret till sin vapenrock, och då Nordström i oktober 1946 kom till Hangö erfor han, att han just hade doktor Paaso att tacka för att hans öde blev känt och att finska myndigheterna på grundval av dr Paasos utsago agerat.

Jag frågade Nordström, vilka möjligheter som förefunnnes för en människa med relativt god hälsa och normal kropps-konstitution att klara livet i den ryska fångenskapen. Nordström förklarade då, att förhållandena i Krasnijgorsklägreträffat voro relativt drägliga, även om också där ett stycke bröd betalades med en guldklocka eller någon dyrbar ring. Däremot vore förhållandena i ett läger uppe i norra Ryssland, varifrån Nordström sänts till Krasnijgorsk, mycket svåra, och i detta läger hade tidvis 30 - 40 fångar avlidit per dag. Efter 1945 hade förhållandena förbättrats något och den som klarade sig så länge, torde ha utsikter att överleva.

Nordström har gjort ansträngningar att få inresetillstånd till Kanada, och om han erhåller visering kommer han att resa dit. Jag frågade honom, om han nu verkligen sagt allt, vad han visste om svensken Wallenberg eller om han på grund av rädsla för kommunisterna och ryssarna eller på grund av något löfte, någon förbindelse eller dylikt, förbundit sig att icke yppa något. Han sade, att han icke skrivit under någon förbindelse eller givit något direkt löfte att icke yttra något om förhållandena i Ryssland, men "politruker i Leningrad" hade sagt, att han borde vara försiktig med vad han yttrade sig om. Nordström försäkrade dock, att han icke kände till något mera om Wallenberg än vad han här uppgivit.

+ + + + +

Då jag av Nordströms uppgifter om läkaren Paasos insats fick klart för mig, att dr Paaso tydligtvis var en handlingskraftig man och att han på grund av sitt yrke måhända haft större möjligheter till inblick i förhållandena i Krasnijgorsklägreträffat, beslöt jag mig för att söka upp dr Paaso. Jag erfor, att han var identisk med barnläkaren Eino Johannes Paaso, född 23/4 1910 och bosatt i Kuopio. Vidare erfor jag, att Paaso varit krigsfånge under tiden 11/7 1941 - 12/7 1946. Då någon järnvägsförbindelse tvärs över Finland från Jakobstad till Kuopio knappast kunde begagnas på grund av att endast godståg trafikerar de olika småbanorna, återvände jag till Helsingfors för att därifrån möjligtvis komma

med flyg till Kuopio. Jag återkom till Helsingfors onsdagen den 6 juni och hörde mig för ang. flygmöjligheterna till Kuopio, men jag kunde icke erhålla någon plats på Kuopioplanet under torsdagen, varför jag på onsdagskvällen avreste med tåg till Kuopio och på torsdagen den 7 juni 1951 sammanträffade jag med dr Paaso, vilken är föreståndare för barnsjukhuset (Savon Lastenlinna) tel. Kuopio. 2124.

Det var riktigt, att Nordström sammanträffat med dr Paaso i Krasnijgorsklägre, men tyvärr hade dr Paaso icke varit kvar i detta läger vid den tidpunkt, då Wallenberg kunde ha befunnit sig där. Såsom tidigare nämnts hade dr Paaso varit internerad som rysk krigsfånge i fem år. Han hade emellertid ambulerat mellan icke mindre än 11 krigsfångeläger, detta ~~troligen~~ emedan han av ryssarna påstods vara en farlig man, ~~och~~ troligen därför att han kunde ryska och icke drog sig för att säga sin mening till ryssarna. Till Krasnijgorsklägre hade Paaso kommit någon av de första dagarna 1944 och då träffat Nordström just i den avdelning, som av Nordström betecknats med bokstaven A. Paaso bekräftade att Krasnijgorsklägre var indelat i tre avdelningar och att just inom avdelning A fanns en specialbarack, där åtminstone generaler hållits inspärrade. Huruvida professorer eller andra prominenta personer även voro internerade där, kunde Paaso icke yttra sig om. Han hade nämligen inte kvarstannat i Krasnijgorsklägre längre än högst till slutet av februari 1944, och han hade sedan vistats i olika läger, tills han på sommaren 1946 frigavs. Under sin vistelse i Ryssland hade han aldrig hört namnet Raoul Wallenberg nämnas utan det var först efter återkomsten till Finland, som han erfor, att en svensk diplomat med detta namn försvunnit i Budapest.

I Krasnijgorsklägre vistades i början på 1944 en finsk målborgare, en dr Manner, vilken var internerad i lägre men som det oaktat hade mycket stora friheter. Dr Manner hade frivilligt begivit sig till Ryssland, troligen 1931 och han hade under sin vistelse där, troligen i egenskap av arkitekt byggt finska legationens hus i Moskva. I Moskva lär han ha en dotter boende. Denne man hade som sagt mycket stora friheter och kunde bl.a. erhålla permission för resa till Moskva. Säkerligen hölls dr Manner kvar i Krasnijgorsklägre åtminstone t.o.m. krigsslutet. Om han återvänt från Ryssland, visste dr Paaso icke, men han höll icke detta för troligt. Han har en bröder, som är eller har varit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Brodern torde vara något mellan 60 och 70 år gammal och

dr Manner är själv något yngre än brodern i Helsingfors. Dr Paaso sade sig veta, att dr Manner i Moskva har kontakter med finska beskickningen där och om man kunde komma i förbindelse med honom, så skulle man säkerligen kunna få exakt besked på, om Raoul Wallenberg befunnit sig i Krasnijgorsklägre.

Dr Paaso hade under sin fångenskap i Ryssland sammanträffat med ytterligare en finsk medborgare vid namn Johannes Hausmann. Om dr Paaso sammanträffade med denne Hausmann i Krasnijgorsklägre, kunde han icke bestämt säga, eller om det var i något annat läger, men han höll dock för mest troligt, att sammanträffandet ägde rum i Krasnijgorsk. Vid sin återkomst till Finland, då dr Paaso i Hangö hördes av den finska polisen, uppgav han för polisen, vilka förländare han träffat i de ryska fånglägren, och därvid nämnde han även Hausmanns namn. Vid ankomsten till Helsingfors sökte dr Paaso kontakt med Hausmanns familj och fick då veta, att familjen förgäves sökt efter Hausmann i Ryssland. Hausmanns moder, som vid tiden vistades i utlandet, återvände till Helsingfors och sökte upp den finske presidenten, vilken lovade intervenera. Efter denna intervention dröjde det icke många veckor förrän Hausmann frigavs. Han torde ha ankommit till Finland antingen på hösten 1946 eller i början av 1947. Dr Paaso hänvisade till förhørsprotokollen över förhören i Hangö, där närmare detaljer angående såväl Hausmann som dr Manner förekomma.

Under sin vistelse i Krasnijgorsklägre sammanträffade dr Paaso med en ungersk medborgare en greve von Stumm, som tidigare varit ungersk militärattaché i London. von Stumm hade förfrusit båda benen, varför amputation måst företagas. Med denne von Stumm sammanträffade dr Paaso ganska ofta under sin vistelse i Krasnijgorsklägre, enär dr Paaso tog engelska lektioner hos von Stumm. Då olika yrkeskategorier ständigt försökte närma sig varandra är det naturligt, att von Stumm, om han fått höra att en svensk diplomat från Budapest skulle ha befunnit sig i samma läger, hade tagit kontakt med denne, och då det är troligt, dels att von Stumm på grund av sin invaliditet icke flyttades från Krasnijgorsklägre förrän i samband med frigivning, och dels att han verkligen frigivits just på grund av sin invaliditet och återsänts till Ungern, så borde ett försök göras, att komma i kontakt med von Stumm, vilken säkerligen skulle kunna bringa klarhet i frågan, om Wallenberg funnits i Krasnijgorsklägre.

Även dr Paaso bekräftade, att möjligheterna att överleva ökade efter krigsslutet och att en människa med normal motståndskraft nog bör kunna ha överlevat fångenskapen och att Wallenberg därför mycket väl skulle kunna vara i livet.

+ + + + +

Med anledning av de från dr Paaso erhållna uppgifterna tog jag kontakt med svenske ministern i Helsingfors och redogjorde i korthet för vad som framkommit. Ministern lovade att taga kontakt med finska utrikesdepartementet och höra sig för ang. dr Männer och Hausmann, så att kontakt om möjligt kan erhållas. Ministern kommer omedelbart att meddela resultatet av undersökningen till utrikesrådet Dahlman.

+ + + + +

Beträffande de av Nordström omnämnda tre norska medborgarna kommer undersökningar att ske för fastställande av deras identitet så att de eventuellt kunna höras. Vid samtalet med Nordström framgick, att en finsk löjtnant - flygare-vid namn Lemminki befunnit sig i den av Nordström som läger A betecknade avdelningen i Krasnijgorskläget. Hur länge Lemminki varit kvar i Krasnijgorskläget kunde Nordström icke säga. Eventuellt kan förfrågan ang. Lemminki riktas till finske militärattachén i Stockholm, om de övriga spåren icke skulle ge önskat resultat.

+ + + + +

Beträffande greve von Stumm borde försök göras för utrönande av huruvida Stumm återvänt från Ryssland och var han nu befinner sig.

Stockholm den 11 juni 1951.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

13.6.57.
P 2 Runt

Helsingfors den 8 juni 1951.

Strängt förtroligt.

0
14
6
Beru

Föredr. f. Val.-när. 16/6
S.E.

a/m
Broder,

I hastigt med lovade jag kriminalkommissarie Danielsson att genom utrikesministeriet här försöka få kontakt med ett par herrar, som möjligen kunde lämna upplysningar om Raoul Wallenberg, nämligen dr Marner och Johannes Hausmann. Jag förmodar, att Danielsson informerat Dig om sitt samtal med mig.

Sedan jag nu en smula funderat på saken, har jag kommit till det resultatet, att jag kanske först bör ha utrikesdepartementets bemyndigande, innan jag företager mig något, då ju saken är särskilt ömtålig för finska myndigheter.

Jag skulle ju kunna försöka att spåra upp de båda herrarna med eller utan utrikesministeriets medverkan och utan att ange orsaken till mitt intresse för dem. Sedan kunde kanske någon medlem av beskickningen ha ett samtal med dem.

Att begära deras hörande genom utrikesministeriets försorg torde väl knappast vara lämpligt.

Tills jag hör något ifrån Dig, kommer jag att inskränka mig till att genom privata undersökningar söka spåra upp de båda herrarna, om de befinna sig i Helsingfors.

Sin tillgivne

Otto Ilmarinen

Utrikesrådet Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

AF

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

STOCKHOLM

19

Stockholm den 14 juni 1951.

Strängt förtroligt och personligt. BIL.

236

1 bil.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAJ

[Signature]

ang. Sjöborgs-utredningen.

U.M.

Förädr. / Vabru. 16/6

Broder,

Med tack för Ditt handbrev den 8 dennes i Wallenberg-affären får jag, uteslutande för Din personliga kännedom, härmed översända ett utdrag av Danielssons rapport från resan i Finland, som berör hans besök hos doktor Paaso i Kuopio. Paaso synes enligt rapporten efter sin ankomst till Helsingfors från rysk fångenskap ha sökt kontakt med familjen Hausmann. Skulle Du icke lyckas få tag på Hausmann genom Dina privata undersökningar, vore det kanske en idé att höra sig för direkt med doktor Paaso.

Om Du inom den närmaste tiden icke skulle lyckas få spår på doktor Manner, skulle jag vilja ifrågasätta, om icke någon annan beskickningsmedlem, t.ex. Lindqvist, genom anlåtande av de privata kanaler som kunna stå till buds skulle kunna fullfölja saken utan att taga upp den med de finska myndigheterna direkt. Det är ju möjligt att doktor Manner är identisk med en av upprørsledarna från 1918 vid namn Kulervo Manner och att han fortfarande finns i Ryssland, i vilket fall det givetvis är både svårt och kanske oklokt att söka kontakt med honom. Som Du ser av doktor Paasos berättelse, skulle Manner ha en bror, som är eller varit någon högre ämbets- eller tjänsteman vid den finska statsförvaltningen. Han skulle nu vara mellan sextio och sjuttio år gammal. I den i Helsingfors utkommande biografiska handboken "Vem och Vad" för år 1948

Envoyén O. Johansson,
Helsingfors.

[Signature]

15
ms

At

W. G. S.

finns omnämnd en överdirektör i Helsingfors, Arvo Manner, född 1882. Det förefaller ju ganska sannolikt, att detta är doktor Manners broder. I handboken är även landshövdingen i Kymmene län, Arvo Manner, född 1887, upptagen. Denne torde väl emellertid vara så känd i Finland, att doktor Paaso säkerligen skulle ha hänvisat direkt till honom, om denne är den åsyftade brodern.

Med hänsyn till att saken otvivelaktigt är ömtålig, vore det givetvis lyckligast om de upplysningar, som vi behöva, kunna införskaffas på privata vägar. Först då vi sett hur långt man kan komma med den metoden få vi väl överväga, om en direkt hänvändelse till de finska myndigheterna bör göras.

Dahlman.

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

11 25.7.57 P 2 *Engt*
Helsingfors den 23 juli 1951.

1 bil.

Strängt förtroligt.

Engfeldt/Rtz
Sthlm. den 31 juli 1951.
Överl. t. Komm. Danielsson,
Sthlm., f.k. (hemligstpl.)
E.u.
Engfeldt

Broder,

Ditt handbrev den 14 juni 1951 rörande vissa utsagor från doktor Paaso i Kuopio överlämnade min företrädare före avresan härifrån till Bagge. Då Johansson själv icke hade tillfälle under de sista hektiska veckorna i Helsingfors att företaga en undersökning i ärendet, har Bagge sökt driva efterforskningen i saken.

De förfrågningar, som företagits, ha enligt Dina direktiv gjorts rent under hand och helt utan anlitande av myndigheter. Vi ha inte fått någon kontakt med Manner ännu, vilken troligen knappast vistas här i landet. Hausmann har däremot attaché Sundberg talat med och därom uppsatt bifogade P.M. Som därav framgår, har Hausmann knappast något att erbjuda av vikt för efterforskningarna i denna sak. Det kansl för ordningens skull bör tillfogas att, vid de personliga hänvändelser som förekommit, intet härifrån antytts, som skulle kunna giva anledning till någon idéassociation med det egentliga föremålet för vårt intresse i denna angelägenhet. Detta har, som Du själv kan konstatera, heller icke varit erforderligt på nuvarande stadium.

Beträffande dr Manner föreligger följande. Denne torde icke vara identisk med Kullervo Akilles, den från 1918 heroskratiskt ryktbare figuren, vilken synbarligen är äldre broder till landshövdingen i Kymmene län. Båda ha nämligen samma föräldrar. Kullervo är född 1880 och Arvo Verner Alexander 1887. Ej heller förefaller dr Manner vara broder till överdirektören i Lantmäteristyrelsen Arvo Johannes (född 1882), vilken på förfrågan säger sig ha en broder, som emellertid e

Utrikesrådet Dahlman,

Kungl. Utrikesdepartementet.

bure titeln doktor och som varit mycket litet utomlands. Däremot var vid byggandet av finska beskickningens hus i Moskva åren 1936-37 en person vid namn Väinö Manner verksamt behjälplig vid anskaffning av byggnadsmateriel. Om denne uppgives, att han sedan omkring 1925 vistats i Sovjetunionen, dit han begivit sig efter en del ekonomiska trassligheter här i landet, och etablerat sig som båtbyggare eller något i den stilen. Han beskrives som en något egendomlig typ och vore icke doktor eller akademiker utan snarare affärsmannabetonad till sin utbildning samt kallade sig på 30-talet för ingenjör och hade under den långa vistelsen i Ryssland blivit nästan helt förryskad. Vid den tiden be-
(dde han egen villa i utkanten av Moskva. Om Manners politiska inställning har intet kunnat inhämtas. Hans ålder lär vara ca 65 år. Uppgifter att Manner skulle ha nära för-
(ndelser med finska legationen i Moskva bekräftas av personer, som varit med om byggandet av fastigheten där. Om Manners nuvarande vistelseort förefaller det svårt att få några säkra upplysningar. Enligt ryktet skulle han ha lämnat Ryssland och begivit sig utomlands eller åtminstone sökt visum till USA eller till Sverige(.), men dessa uppgifter synas alltför vaga och osäkra. I varje fall komma vi att fortsätta efterforskningarna för att, om det är möjligt härifrån, söka finna vägen till Manner.

Möjligen skulle det löna sig att också sätta vår beskickning i Moskva på spåret efter Manner med hjälp av
(anstående upplysningar.

Dr Paaso har tillskrivits, för den händelse han ytterligare kan uppfriska sitt minne.

Kari Tuominen
Jouko Engqvist

24.10.51
Helsingfors den 26 oktober 1951.

Strängt förtroligt.

Hemlig.

Stockholm den 1 november 1951.
Överlämnas för kännedom till Kom-
missarie Danielsson, Stockholm.

Im
A. 2.
S. 4.
Broder,

Stig Engfeldt.
Förste Sekreterare.

I anslutning till mitt brev den 19
dennes i Wallenberg-affären får jag nu meddela att jag talat
förtroligt med kanslichefen Tarjanne om efterforskning i Moskva.
Han förhörde sig - utan att nämna orsaken - med legationsrådet
Pulkkinen, som länge varit i Moskva och denne uppgav då, att
vid finska beskickningen i Moskva finnes sedan 1946-47 anställd
en herr Manner, finsk medborgare. Denne hade varit internerad
i ett ryskt läger och hade sedan länge varit i Ryssland. Han
vore någon slags faktotum, som skötte huset. Han levde i "sam-
vetsäktenskap" med en ryska och ville troligen därför ej lämna
Moskva. Tydligen är detta den Manner, vi sökt.

Tarjanne har ingenting emot att vår
ambassad i Moskva kontaktar finska beskickningen, lämpligen le-
gationsrådet Enckell. Då man emellertid måste utgå från att
Manner är spion måste största försiktighet iakttagas.

Hru Tarjanne
Stig Engfeldt

Utrikesrådet Dahlman,
Kungl. Utrikesdepartementet.

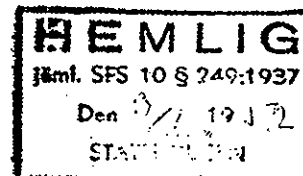
Röd lapp.

nr. 7/1 52

P 2 Kent

223/22

P 2 Kent

~~Fi~~
~~utgå~~

○

AA
5.4
10/1
A.L.

P.M.

angående spåret Paul Nordström.

Under november månad 1951 tillskrev jag polismästaren i Jacobstad i Finland och frågade honom, om han ville hava godheten att försöka få ett nytt samtal med Nordström och förka "lirka ur" denne namnet på den person, som berättat för Nordström om att en svensk vid namn Wallenberg skulle ha befunnit sig i rysk fångenskap samtidigt med Nordström.

I december 1951 inkom ett meddelande från polismästaren i Jacobstad vari förklarades, att Nordström uppgivit sig ha fått upplysningen om en svensk vid namn Erlandsson. Nordström hade sagt sig hava Erlandssons adress antecknad, men vid efterforskning hade han ej kunnat finna adressen.

Med Erlandsson avses säkerligen sjömannen Karl Einar Erlandsson, f. 25/9 1908, nu troligen boende Slöjdgatan 9, Stockholm samt anställd A.B. Sana, Riddargatan 40.

Erlandsson återkom 27 (28) oktober 1945 från rysk fångenskap. Han hade tidigare suttit arresterad i Tyskland från 1943 till april 1945 anklagad för att ha hjälpt polacker att fly från Polen.

Jag kommer att taga kontakt med Erlandsson så fort sig göra låter.

Stockholm den 3 januari 1952.

Otto Danielsson
(Otto Danielsson)

135
Fi
Nordsh

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

Helsingfors den 13 maj 1953.

Förtroligt.

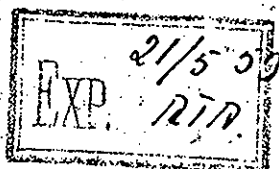
21/5

Jarring/ATA

Pol.delg.

Överl. för förtrolig kännedom
till Ambassadören Sohlman, Moskva.
u. Gunnar Jarring

Broder,

793

Ink. 16.5	19 53	
Avd.	Gr.	Mål
ver	1	af

p 2 Red I (ä)

Vid mitt senaste besök hos Dig bad Du mig söka förverkliga en av Sohlman framförd önskan att man skulle här kunna fråga från Sovjetunionen återvändande finska fångar om de sett till eller hört något om eventuella svenskar i ryska läger eller fängelser.

Vid ett besök i går hos kanslichefen Tarjanne frågade jag om möjligheterna för sådana efterforskningar. Han ställde sig välvilligt tillmötesgående och lovade låta vederbörande polismän få en vink om detta. Emellertid framhöll han att utsikterna att få något resultat nog ej vore stora. De finska medborgare som frigivits eller - som man hoppades - komme att frigivas, vore sådana som fått straff för gränsöverträdelser eller i samband därmed gjorda förseelser. Hittills hade blott tre återkommit och de hade just inte haft så mycket att berätta, då de suttit i fängelser i Leningrad eller Tallin. Det torde dock finnas någon som varit i läger bortåt Ural men som ej kommit ännu. Just före mitt besök hos Tarjanne hade denne blivit underrättad om att gränsvakten vid östra gränsen under natten fått meddelande från ryssarna att de tidigt på morgonen kunde vänta två frigivna finnar. Trots att finske ministern i Moskva gjort officiell fräställning om frigivandet kom svaret endast i form av dylikt meddelande till gränsvakten. Vilka de två vore, som nu skulle komma, visste man ej.

Hu. Jarring
Leif Englund

rådet Jarring,
departementet.

(197)

AT

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET.repatriering av fångar
tyssland

STOCKHOLM		19
Stockholm den 30 juli 1953.		
<u>Strängt förtroligt.</u>		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Broder,

De uppgifter, som i olika repriser nått oss om frigivandet av i Sovjet fängslade eller kvarhållna finska medborgare erbjuder, som Du förstår, intresse för oss bl.a. med tanke på att här kanske kan yppa sig en möjlighet att erhålla någon upplysning av direkt eller indirekt värde för våra ansträngningar att vinna klarhet om RW:s öde. Det förefaller oss antagligt, att de frigivna finnarna vid återvändandet hem av myndigheterna i någon form höras rörande sin vistelse i Sovjet. Om så är fallet, ha vi frågat oss, om det icke vore tänkbart att inom ramen för ett dylikt förhör den frågan också ställdes till vederbörande, om man hört talas om någon svensk i rysk fångenskap. Det ligger i sakens natur att i dylikt fall RW:s namn icke finge nämnas. Alla ledfrågor måste undvikas. Först om frågan besvareades jakande, hade vi tänkt oss att man från svensk sida skulle beredas tillfälle till närmare utfrågning.

Jag får anmoda Dig att i strängt förtrolig ordning föra spörsmålet på tal med lämplig person. Av skäl, som jag här icke torde behöva närmare utveckla, är det ytterst angeläget att saken behandlas med all tänkbar diskretion.

I detta sammanhang vill jag understryka angelägenheten av att beskickningen, oberoende av särskild instruktion härifrån, i den mån repatriering av finnar från Sovjet förekommer, har uppmärksamheten riktad på möjligheten att på lämplig väg söka erfara vad som till äventyrs må framkomma om svenskar i rysk fångenskap.

u/A. Lundberg

30/7
86
m. h. m.

G. Engzell,

ors.

Af

Helsingfors den 13 augusti 1953.

Strängt förtroligt.

164-53

*sehr:
ibland f. n.
13. 6. 53*

Herr Kabinettssekreterare,

I anledning av handbrev den 30 juli 1953 till Envoyén Engzell, har jag mycket funderat på vem en sondering i den ömtåliga frågan lämpligen bör göras genom. Här finns ju en del personer, som svenska beskickningen skulle kunna med förtroende vända sig till, både inom polisväsendet och gränsbevakningen. Jag har emellertid kommit till det resultatet att utrikesminister Törngren ur olika synpunkter torde vara den lämpligaste att taga närmast kontakt med, bl.a. ur diskretionens synpunkt. Jag råkar känna honom förhållandevis väl och han är som bekant en särdeles "försiktig general".

Jag har därför i dag vid samtal med herr Törngren tillåtit mig under hand höra med honom, om han skulle vilja söka göra något för att av de återvändande finska medborgarna få utrönt, huruvida de under vistelsen i Sovjetunionen erfarit något om svenskar i rysk fångenskap. För att i möjligaste mån minska uppmärksamheten kunde man kanske t.o.m. låta frågan gälla "svenskar eller andra nordbor". Jag framhöll att det låge i sakens natur att man å svensk sida vore angelägen undvika allt som kunde ge ledtrådar till ändamålet med hänvändelsen.

Minister Törngren sade sig gärna vara beredd att göra vad han kunde för att hjälpa oss i denna sak och förstod väl det svenska intresset att icke lämna någon tänkbar utväg oprövad för att komma till klarhet (lustigt nog nämndes intet namn under samtalets gång; det visade sig som jag från början visste, helt överflödigt), även om han för

Kabinettssekreteraren Lundberg,
rikesdepartementet.

At

sin del hade föga förhoppningar om att något positivt skulle framkomma härstädes. Han upplyste, att det är inrikesministeriet som hade hand om förhören med de återbördade och han trodde, att dessa försigginge mera centralt.

Med utmärkt hörsamning
Henry Dazell.

opia.

ungl. Svenska Beskickningen

ung. ryska frigivningen
av finska medborgare.

11 B. 23.4.53.

*Konst. Färderna
nått del.*

Helsingfors den 13 augusti 1953.

Nr 735.

HP 1.

Förtrolig.

(Pol.delgivning)

Stockholm den 20 augusti 1953.

Överlämnas för förtrolig kännedom till
Beskickningschefen i

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

(Sten Aminoff)

Tjfr. Byråchef

Av utrikesministern har jag i dag inhämtat följande rörande den ryska frigivningen av finska medborgare.

Beträffande personer tillhörande de kategorier, som omfattas av Sovjetunionens benädningsukas den 27 mars 1953, hade framställningar hittills gjorts om hämsändning till Finland av 18 personer. Tio av dessa hade redan kommit över hit och sju å åtta väntades bli återbördade. Bland de redan anlända är en familj på fem personer, därav ett litet barn, vilka kommit till Finland i går.

Finska regeringens démarcher hade som bekant utsträckts även till andra kategorier än ovannämnda och man ansåge sig ha befogade förhoppningar om välvillig inställning från rysk sida. Minister Törngren hänvisade till den stora repatrieringen senaste tiden av österrikare från Sovjetunionen. Min fråga vilka kategorier, som avsåges i den finska framställningarna i Moskva, och huruvida exempelvis krigsfångefrågan berörts, besvarade herr Törngren icke direkt utan förklarade att man av flera anledningar måste gå mycket försiktigt tillväga i denna angelägenhet för att icke försätta sig själv i ett ogynnsamt läge. Bl.a. måste finska regeringen alltid ha för ögonen förekomsten av ca 5.000 ingermanländare i Finland. Det vore farligt att framprovocera motkrav avseende dessa, då man här icke kunde tillmötesgå framställningar och deras utfämnande. Dylika framställningar hade ju förekommit 1950,

då listor omfattande bl.a. ingermanländare överlämnades från rysk/

Med ryssarna hade därför vid demarcherna talats om två "huvudkategorier", nämligen sådana finska medborgare som ofrivilligt kommit över till Sovjetunionen och sådana som frivilligt kommit dit. Dessa båda avdelningar hade sedan uppdelats i ett par underavdelningar. Man vore väl medveten om att inbegripandet av frivilligt emigrerade kunde medföra hitsändandet av icke önskvärda element, bl.a. spioner, men menade att risken finge tagas. I Finland finnes tvivelsutan, liksom i många andra länder, redan ett tillräckligt välorganiserat ryskt spionage.

Överhuvud hade man fått den uppfattningen att ryska vederbörande ställde sig välvilliga i dessa frågor och verkligen sökte tillmötesgå de finska önskemålen. Som ett bevis på den ändrade inställningen härvidlag efter Stalins död kunde anföras, att nyligen hos finska beskickningen i Moskva frivilligt anmält sig en finsk medborgare, som icke varit nämnd från finsk sida och som man helt enkelt tidigare icke känt till.

Harry Bagge

Helsingfors den 9 november 1953.

Strängt förtroligt.

AL
1 Broder,

Du har tidigare anmodat oss be finnarna söka utfråga från Sovjetunionen hemvändande fångar om eventuella svenskar därute och vi ha också framfört detta till såväl kansli-
chefen som utrikesministern. Vi ha tyvärr ej fått se något resultat. Då jag för ett par dagar sedan råkade poliskom-
mendören i Helsingfors, väl känd av oss och dem därhemma,
bad jag honom söka åstadkomma något. Han lovade göra detta
och meddela mig direkt och jag väntar alltså på detta. Vi
ha ej glömt saken.

15
H. Tengström
Per Olof Enggren

binettssekreteraren B. Lundberg,
t r i k e s d e p a r t e m e n t e t .

A

KUNGL.

HP 1:

1011.

Strängt förtroligt.

Aberopande Ditt brev den 10 februari angående de från Sovjetunionen hemvändande fångarna antar jag att Du sett mina meddelanden i saken (69 B.18.1. samt handbrev den 18.1 och 5.2).

Jag har för ej så länge sedan ånyo bett utrikesminis-
tern att återvändande finnar skulle tillfrågas om eventuella
svenskar i Sovjet men skall nu ånyo taga upp saken.

Jag bifogar en liten sammanställning av en del tidningsuppgifter från några nu hemkomna sådana fångar.

Dein treuer
 Sohn Engel

Utrikesrådet G. Jarring,
Utrikesdepartementet.

14

22/2
Helsingfors den 19 februari 1954.

Strängt förtroligt.

al
Broder,

Åberopande Ditt brev den 10 februari angående finska fångar från Sovjetunionen vill jag meddela att jag har bett Wuori i utrikesministeriet skaffa mig de avsedda uppgifterna. Han hade hittills endast läst ett par förhørsprotokoll men väntade så småningom flera och hoppades kunna lämna mig en del upplysningar. Han hade ej sett någon uppgift om svenskar i lägren men skulle vara uppmärksam på om något därom förekom.

Wuori gjorde det - säkert betydelselösa - förbehållet, att han ville fråga utrikesministern. Denne är som bekant förut vidtalad av mig.

Linn Tiedgren
Gösta Engzell
Gösta Engzell

Utrikesrådet Jarring,
Utrikesdepartementet.

Hel. 19.2.54 GE/GJ/1

AF

Helsingfors den 25 februari 1954.

HEMLIG

Strängt förtroligt.

Jarring/DS
1/3

a
Danielsson, f.k.
u. Jarring

exp. 1/3. 51
ds.

5/3 T.A.

Broder,

Jag har någon gång förra året bett poliskommendören Gabrielson i Helsingfors söka höra från Sovjetunionen återvändande finnar angående eventuell kännedom om svenskar i Sovjet. När jag i går råkade honom berättade han, att ingen av de cirka 60 nyss återkomna finnarna, vilka här förhörts, hade sett eller hört talas om någon svensk i ryska läger, eller fängelser. De förhörda, av vilka de flesta dömts för olovligt överskridande av gränsen och en del varit här dömda eller efterforscade för brott, hade varit i en hel del olika läger, ofta bortåt Sibirien. De utgjorde i huvudsak icke något vidare önskvärt klientel. Han trodde dock knappast att de fått uppdrag att utföra i Finland. Därtill användas nog andra personer.

Om någonting skulle komma fram vid ytterligare förhör skulle jag få veta därom.

*Ante Tuzijon
Jesper Bengtsson*

Jag tror inte vi behövt vara så ångsliga i detta sam-
manhang vid namnet Brattenberg namn. Gabrielson har
givetvis förstärkt vad jag har givit och han uttrycker sig i sin
sak: Ingen av dem har sett till eller hört om Brattenberg
eller någon annan svensk. Gabrielson är en
förtrodd person, väl behandlad med
Stulen i Stockholm.

srådet G. Jarring,

rikesdepartementet.

7/4
Helsingfors den 2 april 1954.

HP 1.

Strängt förtroligt.

Ad.

Broder,

Jag träffade i går poliskommendören Gabrielsson och frågade då, om han fått fram någonting från de finska fångarna från Sovjetunionen. Han sade, att ingen av de förhörda hade haft någon kännedom om Wallenberg. Man hade särskilt frågat dem om de sett eller hört talas om någon svensk och - såvitt jag förstod honom rätt - även nämnt Wallenbergs namn. Vid förhören hade flera namn på andra fångar kommit fram men som sagt inga svenska.

Med anledning av Ditt brev den 5 mars har jag bett Wuori söka utforska om någon varit i Wladimirlägre. Jag har ej fått svar ännu och Wuori är f.n. i London. Han torde besöka UD en av de närmaste dagarna och närmast Lundberg. Kanske kan Du då tala med honom.

Jag har emellertid i dag även bett Gabrielsson göra efterforskning om nämnda läger.

Hin Tullgärna
Sören Engzell

kesrådet G. Jarring,
rikesdepartementet.

A7

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

8/4
Helsingfors den 6 april 1954.

Strängt förtroligt.

Jarring/DS
22/4

HEMDELIC.
a
Danielsson, f.k.
u. Jarring.

22/4-54
exp. R.

4 Broder,

Vid ett sammanträffande med poliskommendören Gabrielson för ett par dagar sedan sade han mig att han gått genom alla polisförhör med de finska fångarna från Sovjetunionen och att ingen kände till Wladimirlägre. Han undrade själv var detta fanns, då man här ej kände till det.

Hu Tugim
Jostin Engestr

resrådet G. Jarring,
rikesdepartementet.

AK

P E L K O N E N, Eino Olavi (översättare vid f. 1922 (17.8.)) skogsvårdsstyr.)
mörk, c:a 173-175 cm, ovalet ansikte
(Halva ansiktet vanställt av ärr)

Tillfångatagen 1944 (juni)

Frigiven 1955

Hörd (genom finska pol.) sept. 55, mars 56

Fångläger: (Gubl.) jan. 45. Suchanovko

Lef. (cell 105 med Kraft o. Langfelder: 30.4.-15.5.45)

Buř. (22.1.-13.4.46; 16.8.-5.9.47; 1.4.50-2.5.51) *apr. 46-juli 47*

Vladimir (2.5.51-21.7.55) *apr. 46-III*

finne H-fors

P. namngiven i

Vitboken av

Hille, Voss,

Huber, Hofstetter

Starke,

Jarring-Kumlin
15.5.54 XVII

Förteckning över Vladimir-fångar.

Hilles"berättelse"
16.8.54 (Hilles
spec.doss.)

1948
Hille suttit i cell 92, Lef. 1.2.-17.2./med
Pelkonen. P. talat dålig ryska, ingen tyska, visste
litet om Langfelder. När Pelkonen vistades med
Langfelder i cell 105 i Lef. var även Kraft
i samma cell, och vad P. visste om L-r hade han
huvudsakligen genom Kraft. P. erfor av Kraft, att
denne o. L-r vistats i cell 105 till dec. 45.
Pelkonen, Stahel o. Kraft vistades tillsammans i
cell 105 i Lef apr. 46-27.7.47.

*Hilles, idrogen.
vad P. i Lef. till + 2.8.57*

EFTERTRYCK SORTO FÖRBJUDES

Hille även suttit med Pelkonen och SORTO 112

ISSUITE SYSTEM

Kumlin-Jarring
12.5.55 XX

Uppsteckning 19.9.55
XXI (av "Försv." = p. 10)
Mässaren (Börjesson)

Kumlin-Lundberg
17.10.55 XXI

Samtal med Huber. (H.delat cell med Langfelder i Lef. våren 1945). Våren 1951 delade H.cell med Hille o.Pelkoneh i But., vilka båda träffat Langfelder under fångenskapen.) Hille o.Pelkoneh skulle ha återförts till fångelsset från Krasnogorsk på grund av deras kännedom om Langfelder.

Wien 680, 17.10.55
XXI

Santal med Huber, jfr ovan

Wien 715, 24. 10. 55
XXI

Samtal med Huber. jfr ovan

P. M. 27. 12. 55 XXII

Samtal med Adelman. Namnuppgift Vladimir.

P. M. 29. 12. 55 XXII

Samtal med de Latry, som delat cell med P.o. Adelman i Vladimir fr. 1950:(cell 76.o.70) Maj 1955 överfördes Pel-

[illegible]

99 98 97 96 95 94 93 92 91 90 89 88 87 86 85 84 83 82 81 80 79 78 77 76 75 74 73 72 71
B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z A X A X O

PELKONEN (forts.)

konen till cell 40, där han delade cell med Mol-
dering. I början aug. 55 lämnade P. Vladimir.
Hofstetters uppteckn. 31.12.55 XXII. H. av f. hört talas om Langfeider.
Lorentzon-Bundström ang. "förhör" av vissa personer: Voss (vad vet V.
23.1.56 XXIII om förhör med Pelkonen, har P. berättat något om
W-berg o.l-r); Kraft (om denne återkommit) o.
Stahel (d:o)

Lundberg-Engzell(H-fors) ang. utsaga från Pelkonen (kompletterande
27.1.56 XXIII uppgifter genom Hilles, Hubers vittnesmål, krono-
gisk uppställning av P:s fängelsevistelser enl.
dessa)

Ch.t.H-fors (nr 1) Fråga P. om W-berg o.l-r gemensamt förts från
31.1.56 XXIII Budapest t. Moskva.

Ch.fr.H-fors (nr 1) Är avsändaren missivet P:s utsaga möjlig kontakt
1.2.56 XXIII med Pelkonen? Bör P:s utsaga skrivas på finska?

Ch.t.H-fors (nr 2) Upptag frågan om P. med utr.ministeriet. I händelse
1.2.56 XXIII negativt svar kommer "Senex" uppsöka besk. P:s
vittnesmål bör avfattas på finska och bestyrkt
översättning till svenska bifogas.

Ch.fr.H-fors (nr 2) Enckell, finska UD, refererat Pelkonens berättelse.
2.2.56 XXIII P.vore psykopat o.mindre vederhäftig. Finska UD
önskar bestämt att inga uppgifter från Finland

EFTERTRYCK SORTO FÖREJUGES																										
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1
2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0	7	4	2	1	0									

Lorentzon-Braunerhielm
2.2.56 XXIII

Ch.t.H-fors (nr 3)
3.2.56 XXIII

Engzell-Lundberg
3.2.56 XXIII
D:o 6.2.56 XXIII

Lundberg-Engzell
13.2.56 XXIV

Engzell-Lundberg
16.2.56 XXIV

Wien 175,13.3.56 XXIV

Engzell-Lundberg
12.3.56 XXIV

medtages vid ev. publicering.
ang. utsagor från vissa personer: Huber: vilket
språk talade H. med Pelkonen? (komplett. uppgifter
avseende Voss/Krafft, Hille, Stahel)
Intyg från P. bör inhämtas under utfästelse P:s
namn etc. ej kommer publiceras eller meddelas ryssarn
jfr ovan. (finska utr. ministeriet krånglar)

Finska UD går med på att P. höres på nytt (av samme)
polisman som tidigare) (P. endast finskspråkig.)
Angeläget så snart som möjligt söka erhålla P:s
utsaga, vilken kommer att behandlas med diskretion.
("Senex" är identisk med polismannen Gabrielsson)
P. kan anträffas och kommer att höras av finska pol.
Besk. söker tillstånd för Petersén att närvara.
Huber's utsaga. Huber talade ryska med Pelkonen.

Undersökningsprotokoll ("utsaga") för Pelkonen.
(Finska UD ej lätit P. underteckna någon utsaga)
jfr ovan. Beskrivning av langfelder: något mer än
30 år, c:a 165-170 cm, normal ansiktsform, ljus,
något rödskiftande, vågigt hår, undersåtsig, glas-
ögon med bågar, långt skägg, ljusgrå civilkostym
halvkängor, talar flytande tyska, vana att säga

PELKONEN
Wien 721, 13.11. XXVII
Wien 168, 5.3.57 XXVIII
Lundström-Lorenson
23.4.57 XXIX
Skt. 11

Wien 721, 13. 11. 56
XXVII

Samtal med Jancsy. J. i apr. 54 överförts från corp. III till corp. III, cell 67(?) jfr ovan Sanitzer), i vilken vistades Adelman, Pelkonen, Sanitzer o. Suppinger, de Latry, Döring. P. varit mycket förtrogen betr. tidigare cellkamrater

Lundström-Lorentzon Samtal med Nietz, som aug./sept. 55 haft "telefon-
förbindelse med Pelkonen (ran cell 73, corp. III.
23.4.57 XXIX

Skr. fr. GK New York
(nr 1) 25.4.57 XXIX

Leifland-Lorentzon
18.5.57 XXIX.

I "Suchanek" (Suchanovko) utan

SORTO 112 ESSELYE SYSTEM

för Moskva funnes goda isoleringsmöjligheter. Starke i sjukcell i But. jan-maj 46 träffat Pelkonen, som varit insatt i "Suchanek" - I jan. 55 hade Starke i corp. III i Vladimir haft knackn.förbindelse med Pelkonen.

Leifland-Lorentzon
22.5.57 XXIX

Samtal med de Latry. de Latry i cell 76, corp. III jan 1953 o. delvis 1954. Cellkamrater: Sanitzer, Adelmann, Puntigam, Osmak, Kernes, Cismedis, v. Hanstein, Suppinger, Hansen, v. Stritsky o. Pelkonen.

Skr. fr. GK New York
(nr 2) 23.5.57 XXIX

Samtal med Cumish. Cumish uppger sig i cell 45, Vlad., corp. III, (1950/51?) vistats med v. Hinckeldey och "tyske majoren" Pelkonen, samt i cell 47, hösten 1954 ha vistats med Moutner, Pelkonen, Pörzgen, Muschke, Bergemann, Vorwerk o. Steinberg.

Wien 403, 17.6.57 XXX

Samtal med Dengg. Dengg i sjukhuset, två trapport upp (cellraden mot rastgårdarna) febr. 1955 (?) delat cell med Pelkonen

Skr. fr. GK New York
(nr 1) 7.2.58 XXXI

Samtal med Schandl. I granncell till Schandl (corp. III, Schandls cell nr 17(?)) sutto Bastamov o. Pelkonen (1954/55(?)).

Wien 827, 11.11.58
XXXI

Samtal med Schöggel. (Schöggel uppgivit sig i corp. II i Vladimir delat cell med impopular homosexuell finne. Denne av beskrivning att döma ej identisk Pelkonen.)

15
Avskrift.

17/10 ch. Kohn
(dagss)

XV

19/9

55

AK
"Sener"

by
Samtidigt som jag sänder den del av f.d. krigsfången, jordbrukaren Eino Olavi Pelkonen's berättelse som berör Wallenberg, meddelar jag att Pelkonen under sin fångenskap lärt sig tyska språket och att han är den ende repatrierade, som berättat om Wallenberg.

Pelkonen är en person, vars berättelser icke kan anses som fullt pålitliga. Därför har jag medtagit i det förkortade utdraget av Pelkonens berättelse så mycket att Du genom kontrollering av de andra uppgifterna i hans berättelse kan få en personlig uppfattning om trovärdigheten av Pelkonens uppgifter om Wallenberg. Jag har icke företagit sådan kontroll.

Samma protokoll har sändts till vårt utrikesministerium därifrån även ambassadör E. anhållit om uppgifter om Wallenberg.

19.9.35.

488

At

KUNGL.

SKA, BESKICKNINGEN

lysningar om finske
borgaren Harald Hjeld.

B.28.11.55

Wien den 28 november 1955.

Nr 796

1 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

prop. i Pol. I.

Lorentzon/DS

1/12

HENLIG

Danielsson, f.k.

u. Lorentzon

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria med
upplysningar, som lämnats av den ur sovjetrysk fångenskap
återkomne österrikaren Rudolf Winter von Schwab, om en finne
vid namn Harald Hjeld, vilken von Schwab misstänker hava be-
drivit olovlig underrättelseverksamhet i Sverige.

Sven Allard
Sven Allard

525

A4

Strängt förtrolig.

P.M.

angående finske medborgaren Harald Hjeld.

Den ur sovjetrisk fångenskap återkomne österrikaren Rudolf Winter von Schwab meddelade, att han från mars till december 1952 i cell nr 15 i Verchne Uralsk suttit tillsammans med en finsk medborgare vid namn Harald Hjeld. Hjeld hade uppgivit, att han vore född 1916, hemmahörande i Helsingfors och gift. Han hade deltagit i andra världskriget och mot slutet av kriget tjänstgjort som kapten i finska kustartilleriet. Efter kriget hade han bott i Sverige och varit handlande i sportartiklar samt fotbollstränare. 1949 hade han varit i Moskva på några slags förhandlingar och då häktats under en promenad. Han hade till att börja med suttit i Lubljanka och där dömts till 15 år enligt sovjetiska strafflagen artikel 58/6 (spionage) och artikel 129.

von Schwab var icke alldeles säker på, att han korrekt erinrat sig numret på den sistnämnda artikeln. Då de ryska fångarna i cellen fick höra, att Hjeld hade dömts även enligt ifrågavarande artikel hade de överraskade sagt, att det ju vore artikeln om "kontraktsbrott". Senare hade von Schwab av två ryska fångar hört, att Hjeld efter kriget hade bedrivit spionage för sovjetisk räkning. Eftersom Hjeld själv berättat, att han efter kriget uppehållit sig i Sverige drog von Schwab den slutsatsen, att Hjeld hade bedrivit olovlig underrättelseverksamhet i vårt land.

Det hade varit alldeles tydligt, att Hjeld i Verchne Uralsk hade varit cellspion. Han hade förflyttats från cell till cell och hade vid ett tillfälle visat sig vara välförsedd med socker, en raritet i fängelset.

Hjeld vore stor till växten, cirka 180 cm lång, och hade vattenblå, fiskartade ögon och ett stort ärr i bakhuvudet.

von Schwab hade senare hört, att Hjeld skulle ha

Wien

frigivits 1953 och återkommit till Finland. Han trodde därför, att hans uppgifter om Hjeld och misstanken om dennes spionage kunde vara av intresse för de svenska myndigheterna.

Det förefaller sannolikt, att Hjeld är identisk med den Cheld, vilken österrikiske medborgaren dr Hans Bernert tidigare nämnt för beskickningen (509 B.9.8.55.).

Wien den 28 november 1955.

Erik Braunerhielm
(Erik Braunerhielm)

Avskrift av avskrift.

"Senex"

Samtidigt som jag sänder den del av f.d. krigsfången, jordbrukaren Eero Olavi Pelkonen's berättelse som berör Wallenberg, meddelar jag att Pelkonen under sin fångenskap lärt sig tyska språket och att han är den ende repatrierade, som berättat om Wallenberg.

Pelkonen är en person, vars berättelser icke kan anses som fullt pålitliga. Därför har jag medtagit i det förkortade utdraget av Pelkonens berättelse så mycket att Du genom kontrollering av de andra uppgifterna i hans berättelse kan få en personlig uppfattning om trovärdigheten av Pelkonens uppgifter om Wallenberg. Jag har icke företagit sådan kontroll.

Samma protokoll har sänts till vårt utrikesministerium därifrån även ambassadör E. anhängit om uppgifter om Wallenberg.

19.9.55.

V *Työnsutredn.*

UNCL UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Helsingfors

Avsänt den 2/2 1956 kl. 1715

Inkom den 2/2 1956 kl. 1735

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 22: B		2
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Eu ^I

2 till
3
4 *Seppaels*

Chen
AL
2.
hans

3...
du/för till H-fors
Lan

För Kabinettsssekreteraren.

Sedan Seppaela, som ej kände till Pelkonen anmodat vederbörande att lämna mig upplysningar ringde pol-
chefen Enckell och refererade i korthet vad Pelkonen berättat. Tillade att Pelkonen var psykopat och mindre vederhäftig. Då vi förstå, att UD avser publi-
cering undersökning om W. uttalar UM en bestämd
önskan att inga uppgifter från Finland medtagas. På detta villkor fick vi söka upp Pelkonen ånyo om så önskas, sade Enckell. Min invändning, att jag ej visste syftet med förfrågan, bemöttes med att man hört nämnda avsikt troligen via Gripenberg.
Secundo. Seppaela känner ju väl vårt intressè i saken och det torde bli omöjligt att begära intyg Pelkonen utan UM:s vetskap.

Engzell.

Helsingfors den 3 februari 1956.

Strängt förtroligt.

13/2-56

Hon Bengtsson

*ohls
utger*

Broder,

Det ser ju ut som om frågan om Pelkonens vittnesmål skulle krånglas till av utrikesministeriet. När jag fick Ditt svar den 27 januari blev jag litet konsternerad, när jag icke kände till Pelkonen. Min första tanke var att ta kontakt med Gabrielson, poliskommendören, som tidigare blivit uppmanad söka få fram något av hemvändande. Jag förstod emellertid att Du i Ditt brev tänkte på vad Senex skrev in fine av bilagan ett, ehuru där bara står att jag anhållit om uppgifter, ej att jag fått.

Som Du säkert är medveten om ha vederbörande här väl reda på våra forskningar angående Wallenberg. Det ha de vid mina tidigare förfrågningar klart ådagalagt. Dem jag talat med förut ha varit Wuori, Seppälä och Gabrielson samt Törngren, då han var utrikesminister. Dessa ha tagit det som en självklar sak att hjälpa oss och ha lovat all sekretess.

Nu kom det plötsligt detta nya moment. Efter instruktioner gick jag till Seppälä - utrikesministern är i Köpenhamn - och sade honom, att det skulle finnas en Pelkonen, som torde ha uppgifter om någon svensk i Sovjet. Seppälä sade sig ej känna till det och undrade hur vi visste det, vartill jag sade att jag från Stockholm ombetts fråga och ej kände saken närmare. Han sade genast, att vi väl syftade på Wallenberg och det sade jag mig icke kunna förneka. Han ville genast höra efter, gick till telefon och talade med en tjänsteman, som hade hand om dylika uppgifter. Denne ombads ge besked om vad som fanns. Seppälä föreföll helt tillmötesgående. Efter någon timma ringde avdelningschefen Enckell mig och sade ungefär följande:

Det fanns ett protokoll över förhör med Pelkonen. Denne visade sig vara troligen psykopat eller rubbad och hade haft svävaninettssekreteraren A. Lundberg, r i k e s d e p a r t e m e n t e t.

545

AL

de uttalanden. Han hade aldrig träffat Wallenberg, men suttit i cell med en Langfelder, som kände Wallenberg. Allt var så svävande att man ej fäst större vikt därvid. Så tillade Enckell, att man förstått, att man i Sverige tänkte publicera resultatet av undersökningarna om Wallenberg, och då ville utrikesministeriet uttala en bestämd önskan, att inga uppgifter toges med, som stammade från Finland. Han hoppades att detta skulle respekteras och sade, att uppgifterna om Pelkonen lämnades på sådant villkor.

Jag sade mig icke känna till om publicering var avsedd, vartill Enckell svarade att det hade man förstått av antydningar från Gripenberg. På min fråga var Pelkonen fanns nu sökte E. få uppgift ur papperen, men hittade ej sådan. Om vi ville ha mera upplysningar skulle han söka åstadkomma sådana, dock på förut nämnt villkor.

Utan att ingå mera på saken sade jag mig skola framföra hans önskemål till Stockholm.

Denna ministeriets inställning har jag ej hört förut. Den torde väl bero på att man är rädd för att om uppgifter från Finland publiceras det skall bli svårare att få hem finnar från Sovjet. Det förefaller mig nu svårt att gå direkt på P., även via Senex. Enda möjligheten synes mig nu vara att diskutera möjligheterna med utrikesministeriet. Min tro är, att detta nya påhitt kommer från Enckell, som ju varit några år i Moskva och även är allmänt "strong". Det är troligt, att vi kan få ytterligare uppgifter om och av Pelkonen, men vi kan väl ändå inte skaffa intyg av honom och legalisera sådant emot UM:s önskan.

Jag gör nu ingenting i saken tillsvärdare.

Jag har något förordat om att E. tar sig sådant i telefon men det är nog möjligt att bryta!

*Hin tåginn
Frosta Engqvist*

7/2
Helsingfors den 6 februari 1956.

HP 39

Strängt förtroligt.

2 aa
PM

Broder,

Jag har i dag haft ett nytt samtal med statssekreteraren Seppälä och avdelningschefen Enckell om Pelkonens vittnesmål. Jag sade dem att vi av andra återvändande fått en del uppgifter av intresse för oss, bl.a. om Pelkonen, och att vi ville kontrollera dessa olika uppgifter genom förhör med P. Herrarna framhöll till en början, att de ställt sig på den avvisande ståndpunkten med hänsyn till de finska återvändandes rätt att bli skyddade och med tanke på att fortsatt repatriering icke skulle försvåras. Alla repatriander förhöras av skyddspolisen, men man är mycket försiktig med förhørsprotokollen. Enckell, som har hand om denna fråga i UM, sade att det icke kommit fram några uppgifter om svenskar i Sovjet annat än de vaga uppgifterna från P. Protokollet över förhöret med honom, som pågick i två dagar, upptog 20 sidor. Jag har dock ej fått del av detsamma.

Man var nu ej ovillig att förhöra P. på nytt, ehuru det betonades att han företett besynnerliga symtom. De båda herrarna föreslog att samme polisman som förut förhört honom finge ta det nya förhöret. Vartill jag sade att vi skulle kunna göra upp en vittnessaga och ett frågeformulär, som kunde ligga till grund. Att nu föreslå att en beskickningstjänsteman skulle vara med tror jag ej skulle gå och ej tjäna mycket till, då P. bara kan finska. Bättre att ta det steg för steg.

statssekreteraren Arne Lundberg,
sdepartementet.

2.56 GE/AL

546

AL

Enckell underströk f.ö. att P. vore mycket svår att få fram något klart ur.

När jag en stund talat med Seppälä separat och råkade Enckell sade han mig att han redan talat med chefen för skyddspolisen, som nu skulle söka få tag i P. Eventuellt fingo de ta ner honom till Helsingfors och då bekosta detta. Jag skulle få veta när detta lyckats. Det borde gå på ett par tre dagar.

Sedan återstår att se om det blir möjligt att få ett av P. undertecknat papper om det hela.

Håkan Tuominen
Gösta Engzell
Gösta Engzell

Helsingfors den 16 februari 1956
HP 39 Strängt förtroligt.

2aa M
Broder,

Aberopande Ditt brev den 13.2 angående förhöret med Pelkonen får jag meddela, att vi nu fått underrättelse från Enckell i UM, att Pelkonen kan anträffas och att skyddspolisen skall kunna höra honom. Vi sätta nu ihop frågeformulär och förslag till intyg, vilka måste översättas till finska. Jag måste reservera mig för utformningen därav, då jag ej vet om alla detaljer angående Pelkonens fängelsevisitelser äro av intresse. Vi söka ta med så mycket som möjlig Enckell har bett oss vända oss till honom och han skall då be det polisråd närvara, som sköter förhören. Vi ska söka få tillstånd för en beskickningsmedlem (Petersén) att närvara. Nämnde förhørsledare har framhållit, att han måste ha "kött" på frågorna för att överhuvud få ut någonting av P.

*Välkommen
över*

Jag beklagar slutligen dröjsmålet, som kanske kunde undvikits om jag genast fått gå på Senex. Nu är det ju lite omständigare. Vi ska naturligtvis skynda på.

*Vin Långin
Gösta Engzell*
Gösta Engzell

Kabinettssekreterare Arne Lundberg,
Utrikesdepartementet.

549

Helsingfors den 12 mars 1956.

HP 1

4 bil.

Strängt förtroligt.

Broder,

I anslutning till tidigare skriftväxling - senast mitt handbrev den 16 februari - angående Pelkonen ber jag att sent omsider här få översända översättning av idag från utrikesministeriet erhållet undersökningsprotokoll.

Jag översänder samtidigt dels den svensk-språkiga upplagan av förslag till förklaring att undertecknas av Pelkonen (man har från UM inte gått med på att han undertecknade ett dylikt aktstycke), dels en för förhørsledaren avsedd uppställning frågor hänförande sig till de öppna eller oklara delarna av förklaringen.

Herr Zakrišson, finsktalande biträde åt militärattachén, som var närvarande vid förhöret, vilket fördes på finska, har gjort en P.M. angående sina iakttagelser under förhöret, vilken jämväl här bifogas.

Gösta Engzell
Gösta Engzell

Kabinettssekreteraren Arne Lundberg,
Utrikesdepartementet.

557

AF

Bil. 4 handbrev Engzell 1
Linnellberg d. 12.3.56

P. M

angående iakttagelser gjorda under förhör med Pelkonen
27/2.1956.

Före förhörets början träffade jag polisrådet Alhava, som med stöd av tidigare förhör med P. uppgav som sin uppfattning, att P. gärna berättade om sina upplevelser under fångenskapen och därvid gärna släppte lös sin fantasi och kom fram med historier, som inte alltid syntes överensstämma med verkligheten. Dessutom påpekades, att P. under tidigare förhör visat tecken till nervositet och viss förvirring. Polisrådet Alhava uppmanade mig att inte avslöja min nationalitet och tjänstgöring men gav mig tillåtelse, att, om jag så önskade framställa frågor till P.

Förhöret leddes av poliskonstapel Vesterberg i närvaro av en annan polisman och mig.

Frågorna framställdes klart och kortfattat och i stort sett efter det frågeformulär, som inlämnats av svenska ambassaden. P. svarade redigt och hans berättelse överensstämde i stort sett med hans tidigare uppgifter. Beträffande vissa data påpekade P. att han inte kunde komma ihåg så noggrant då det dock hänt för så många år sedan. Vid ett tillfälle uppgav P. att han kallades till förhör kl 1100 på kvällen, på förhørsledarens fråga hur han kunde komma ihåg tiden så exakt berättade P. att de vanligen fick gå i säng kl 1000 på kvällen och att han blev väckt till förhör ungefär en timme efter tystnad.

Rörande namnet Wallenberg berättade P. att han i början, då han hörde talas om det, inte fäste sig vid namnet utan endast vid att det var fråga om en svensk medborgare, som tillsammans med Langfelder blivit tillfångatagen av ryssarna. Samtalen mellan P. och de övriga fångarna hade förts på ryska och tyska, vilka språk P. sade sig ha lärt under fångenskapen. Den enda finskspråkiga personen P. hade träffat under hela sin fångenskap var den tyske generallöjtnanten Stahel, som efter 1918 tjänstgjort som officer i Finland i 5 års tid. På min fråga om P. visste om någon av hans under förhöret nämnda kamrater blivit hemskickad uppgav P. att den under förhöret nämnde Loida torde ha varit med en kontingent men fått återvända från Öst-Tyskland. General-

löjtnant Stahel hade avlidit i fångenskap. Om andra medfångars öde hade P. ingen kännedom.

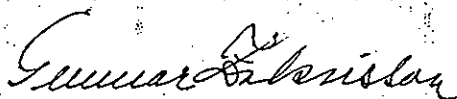
P. förhöll sig lugn under förhöret och gav intryck av saklighet i sina svar. De gånger P. fick tillfälle att berätta mera fritt om sina upplevelser gick han gärna in på detaljer från det dagliga livet och om ryssarnas behandlingsmetoder och visade därvid viss upphetsning. Dessutom uttryckte han flera gånger sitt missnöje över att finska myndigheter inte gjort allt vad de hade kunnat för att få honom frigiven och hemsänd tidigare. P. ansåg bl a att de efter 1947 försämrade förhållandena var en följd av att finska myndigheter inte i tillräcklig omfattning bevakat tillfångatagna finska undersåtars intressen.

Förhöret varade c:a 3 $\frac{1}{2}$ timmar.

P. är magerlagd, har mörkt hår, ovalt ansikte med ett stort ärr över högra kinden, vilket drar ned högra nedre ögonlocket, längd omkring 173-175 cm, talar med låg röst och darerar lite på rösten. Ålder omkring 30-35 år.

P. sade sig arbeta vid skogsvårdsstyrelsen som översättare från ryska till finska, artiklar från ryska tidskrifter m m som behandla skogsfrågor. Han var välklädd och gav i övrigt ett värdat intryck.

Helsingfors 28/2 1956

Gunnar Zakrisson

6/15/56
1756
Ambassadör Sten's den 15 Mars 1956
och följande brev till legationerna i J. J. J.

Confirming what I told you last Thursday and to avoid any possible misinterpretation I would like to repeat that during my recent visit to Moscow I took up the case of Raoul WALLENBERG with the people concerned. They told me that the case was known and up to date there are no news of the man's whereabouts. They declared however that they would be only glad if they could trace him or some information about him. In case he will be found there would be no obstacle to deliver him to the Swedish authorities. It would be worth while for the Swedish Prime Minister to inquire about Mr WALLENBERG during his visit to Moscow but you understand this is very preliminary and my own inquiries must in no case be mentioned by Mr. ERLANDER because I did it quite unofficially and it is no matter of my concern. I sincerely hope that the case will come to a successful end.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Hebman*

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Helsingfors

Avsändt den ~~TELEX~~ 19 kl.

Inkom den 17/3 1936 kl. 1230

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 22:B 4		
Avd.	Gr.	Må.
P	2	Eu I

PK

4.

ly

För kabinetssekreteraren.

Utrikesministern berättade i går att sekr. Frey, finska beskickningen i Ankara, hade i augusti tillfrågats av ryska legationsrådet där om han visste några tvistefrågor mellan Sovjet och bl a Sverige och vad kunde göras för att förbättra. Frey nämnde Wallenberg. Nyligen återkom ryssen till Frey och sade, att Wallenberg funnits i Sovjet och att man ej visste om han nu var i livet, att Erlander borde upptaga frågan vid sitt besök Moskva. Freys telegram något diffust men torde rapport följa. Ryssen understrukt togs secret. Kontakta ej Gripenberg, som ej informerats.

Coll.: *ly*

562

KUNGL. UTRIKES
DÉPARTEMENTET

Telegram

STOCKHOLM den 17 mars 19 56

N:o

6 ✓

BUD

BIL.

INK. D. N:o

efter bläckkoncept
av kabsek.

AVD.

P

GR.

2

MAL.

6a I

Freys rapport

Svensk Helsingfors

Snabba och precisa uppgifter om Freys rapport
ytterst angelägna.

Cabinet

Exp 17/3 kl. 1430 gl

Excl. idit

4

P.M.

På måndag eftermiddag ringde mig Engzell och meddelade, att ambassadör Gripenberg fått en besökstid hos statsminister Erlander för att framföra ett meddelande som omnämnts i Helsingfors-beskickningens chiffer nr 4. Engzell sade, att Gripenberg inte borde få intrycket att vi tidigare känt till detta meddelande. Jag ringde statsministern och bad honom uppmana Gripenberg att uppsöka mig omedelbart efter sitt samtal med statsministern tisdagen kl. 12. Gripenberg infann sig och förklarade, att han haft ett meddelande till statsministern, att vi skulle anse vårt samtal som icke förekommande, och om det senare eventuellt skulle behövas, ange källa för utrikesdepartementets kunskaper borde vi säga, att vi fått uppgifterna från statsministern. Sedan sade herr Gripenberg följande.

I Ankara finns en finsk legationssekreterare Åke Frey, som herr Gripenberg känner från två års gemensam tjänstgöringsort. Herr Frey är en välbalanserad, exakt och omdömesgill person. Han har dels i ett chiffer, dels i ett memorandum meddelat följande.

För ett år sedan började den ryska ambassaden i Ankara att "odla" de skandinaviska beskickningarna, framför allt den finska. Spiritus rector på rysk sida var ambassadrådet Pavel Erzín. Det förekom många samtal, under vilka Erzín betygade den välvilliga ryska inställ-

ningen till de nordiska länderna. I augusti 1955 hade Frey sagt till Erzin, att om Sovjetunionen vill ha ett gott förhållande till Sverige, måste problemet Raoul Wallenberg lösas. Denne måste sändas tillbaka till Sverige. Erzin verkade först överraskad, men sedan herr Frey förklarat saken närmare, sade han sig förstå vikten av detta ärende. Senare under hösten berörde Erzin frågan, sade sig vara intresserad för vad herr Frey sagt och hade talat om det för sin chef ambassadör Podserob. Denne hade varit positivt inställd.

I november reste Erzin på semester till Moskva och återkom någon av de första dagarna i mars. Den 8 mars uppsökte Erzin Frey. Han sade sig "med myndigheterna" ha tagit upp frågan om Wallenbergs återsändande. Till en början hade han mött föga förståelse, men senare hade inställningen förändrats, och "myndigheterna" äro inställda på att göra sitt bästa för att återfinna Wallenberg och återlämna honom. Erzin hade erinrat om den goodwill som finska regeringen åtnjuter i Moskva och hade föreslagit, att den finska beskickningen i Ankara skulle meddela den finska regeringen vad Erzin sagt och föra det vidare till herr Erlander personligen men icke till det svenska utrikesdepartementet. Erzin sade, att herr Erlander borde taga upp denna fråga vid sitt besök i Moskva.

Erzin hade upprepat sitt besked icke mindre än fyra gånger. Under samtalet hade Erzin inte förnekat, att Wallenberg kan ha befunnit sig eller kan befinna sig i Sovjetunionen. Vid ett tillfälle hade han dock sagt "det kan ju hända att han har dött". Erzin sade sig själv ha sett dossierna och kunde försäkra, att man i Moskva verkligen gör alla ansträngningar för att söka återfinna Wallenberg i avsikt att vid statsminister Erlanders besök i Moskva överlämna honom till de svenska myndigheterna.

Herr Frey betecknar Erzin som en sympatisk diplomattyp. Han gör ett hederligt intryck.

Vid herr Gripenbergs avskedsreception på tisdagseftermiddagen sade han sig ha fått ett meddelande från Helsingfors, att Erzin till Frey överlämnat en uppteckning av vad han framfört i Wallenberg-ärendet.

Stockholm den 21 mars 1956.

Arne S. Lundberg

/Arne S. Lundberg/

24/3 1952

Strängt förtroligt.

Statsmin. vidit

P.M. I

Ambassadör Gripenberg meddelade, att till finska utrikesdepartementet ingått ett brev från Ankara-ministern Kivikoski. Man har kunnat kontrollera, att den till oss överlämnade utskriften av Erzins brev exakt stämmer med originalet. Kivikoski understryker mycket energiskt, att Erzins intervention varken nu eller senare i något sammanhang bör nämnas. Herr Erlander bör i Moskva icke på något sätt antyda, att han är medveten om vad som förevarit. På sovjetambassaden i Ankara känner endast Podzerob och Erzín till saken. Erzín har sagt, att han inser, att hans namn måste nämnas till Erlander och till personer inom finska utrikesdepartementet, men han anhåller, att hans namn icke måtte nämnas till någon annan. Han skulle helst se, att Podzerobs namn icke heller nämnes för herr Erlander. Den finske sekreteraren Frey anhåller också om att största diskretion iakttages beträffande hans namn.

Erzins uttalande, att man "up to date" ingenting vet om Wallenbergs öde, strider mot vad han muntligen sagt. Han hade nämligen under samtalet med Frey antytt, att han visste att Wallenberg varit i Sovjetunionen. Erzín hade dock, säger Kivikoski, icke vågat sätta på papper, att han kände till Wallenbergs vistelse i sovjet.

Då Erzín överlämnade brevet, framhöll han, att om Erlander tar upp denna sak i Moskva, kommer han att få ett sanningsenligt svar, även om det skulle visa sig

att Wallenberg dött eller är försvunnen.

Originalbrevet från Erzin finns kvar i Ankara, och Kivikoski säger sig ha för avsikt att efter någon tid, sedan saken blivit inaktuell, förstöra brevet för att icke sätta Erzin i svårigheter. Kivikoski tror, att Erzin har agerat med de bästa avsikter och utan personligt intresse.

Stockholm den 24 mars 1956.

Arne S. Lundberg

/Arne S. Lundberg/

9/6 1956

Strängt förtroligt.

J. M.
P. M.

Efter diskussioner med envoyén Lundberg och ambassadören Jarring angående meddelandet från det ryska ambassadrådet Pavel Erzín i Ankara omedelbart före statsministerns Moskva-resa hade utrikesrådet Åström idag ett samtal med ambassadören Engzell. Som bekant överlämnades Erzíns meddelande via finska kanaler.

Vid samtalet med Engzell, vid vilket även under-tecknad närvar, rekapitulerades händelseförloppet om hur den finske legationssekreteraren i Ankara, Åke Frey, approachats av Erzín och hur deras samtal lett till Erzíns det den 15 mars daterade brevet till Frey om Wallenberg.

Huvudfrågan i resonemanget var, hur man lämpligen skulle kunna närma sig Erzín för att taga reda på vad denne i själva verket sutte inne med för upplysningar i Wallenberg-frågan. Resultatet av diskussionen blev, att det minst i ögonfallande sättet vore att söka låta Frey opåkallat åter beröra spörsmålet med Erzín. Härvid skulle Frey kunna säga, att han i tidningarna läst om Erlanders besök i Moskva och om resultatet som redovisats i den officiella kommunikén. Vidare kunde han säga, att han ävenledes läst att ryssarna nyligen begärt kompletterande material och att sådant överlämnats från svensk sida. Frey vore nu intresserad att få erfara vad Erzín hade för synpunkter härpå.

Meningen vore icke, att Frey direkt till Erzín skulle säga att när han sagt A) fick han även säga B) utan snarare att få en spontan reaktion från Erzín, då spörsmålet resonemangsvis upptoges.

Ambassadören Engzell höll det för sannolikt att

detta tillvägagångssätt vore genomförbart, om han toge upp frågan i Helsingfors med Törngren eller någon högre tjänsteman i UM. Åström framhöll det angelägna i att så få personer som möjligt involverades i aktionen och att Freys närmande till Erzin skulle få karaktären à titre personnel och absolut icke synas vara inspirerat från Helsingfors och allra minst från Stockholm. *)

Ambassadören Engzell, som idag med båt avreser till Helsingfors, skall snarast agera i enlighet härmed.

Stockholm den 8 juni 1956.

Gunnar Lorentzon
Gunnar Lorentzon.

*) (även om E. och Kanner
minstänks detta).

Jo

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

P 2 En I

Helsingfors den 12 juni 1956.

HP 1.

Strängt förtroligt.

Gaa M

Broder,

Jag talade i går med statssekreteraren Seppälä i utrikesministeriet - utrikesministeren har semester - om tanken att låta Frey i Ankara återta kontakten med ryssen i Wallenbergsärendet. Jag föreslog Seppälä i enlighet med vad vi kom överens vid mitt besök hos Dig den 8 dennes. Seppälä var helt tillmötesgående och lovade själv skriva till Frey med instruktioner av innehåll, som vi tänkt oss. Jag har givit honom tidningsurklipp ur svensk press den 8 maj med UD:s kommunicé för att Frey skall eventuellt kunna åberopa densamma.

Gösta Engzell
Gösta Engzell

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

590

Helsingfors den 2 juli 1956.

Strängt förtroligt.

4/7-5

4/8 E. ex. Tant ned
bod till. env. Lundberg.

MA
Broder,

De
Statssekreterare Seppälä underrättade mig i dag om att han fått svar från legationssekreteraren Frey i Ankara angående Wallenberg. Freys rapport innehöll följande.

Redan innan Frey erhållit Seppäläs brev, däri S. ber honom ta kontakt med Erzine, hade denne sistnämnde vid ett par tillfällen talat med Frey om W. - Frey och Erzine tycks vara goda vänner, enär i Freys brev han låter E. säga Du till Frey och vice versa.

Efter Erlanders besök i Moskva hade E. frågat Frey om han visste, vilket intryck ryssarnas svar gjort i Sverige. Frey hade svarat, att man ej varit nöjd med vad som förevarit och hade tillagt, att han själv hade samma känsla av missnöje. E. hade sagt, att saken nu befunno sig i goda händer i Moskva - utan att säga vems dessa

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

Hel 2.7.56 GE-SÅ/1

593

AR

12

händer voro - men att E. ändå bett sin chef i Ankara, ambassadören, skicka hem ett telegram med framhållande av att något måste göras i fråga om W. Sådant telegram hade enligt E. också avsänts och E. hade trott att det möjligen vore som en konsekvens därav, att ryssarna senare begärt kompletterande upplysningar i Stockholm.

Sedan Frey fått Seppäläs brev hade han ett bra tillfälle att ånyo tala med E. Denne hade nämligen en dag kommit till Frey för att visa en notis i "News Week", däri det påstods att W. var död sedan 1953 och att ryssarna visste det. Frey hade då ånyo understrukt det otillfredsställande i att ryssarna ej kunde ge besked. E. hade svarat att han redan gjort så mycket att det nog vore möjligt att ånyo stöta på. Dock sade han sig vilja omkring den 15 juli genom nytt telegram till Moskva efterhöra om ingenting hänt. Han ville f.ö. genomdriva, att Frey - som mot hösten lämnar Ankara för en post i utrikesministeriet - innan han lämnar får ett svar i ärendet.

Så långt referatet av vad som förekommit i Ankara. Frey tillägger i sitt brev, att han mer och mer fått den uppfattningen att W. redan är död. Han hade någon gång tyckt sig förstå, att E. vore av samma åsikt. Å andra sidan hade E. vid ett tillfälle litet förargad sagt, att man måste förstå att det tar tid att leta rätt på en person bland alla de fångar, som finns i Sovjetunionen.

Seppälä framhöll vid vårt efterföljande samtal, att det genom vad som nu framkommit ter sig än märkligare, att E. så starkt engagerats eller engagerat sig i saken. Den tanken bör icke uteslutas, att han spelar litet överdrivet för att göra sig märkvärdig. Men i så fall måste han väl ljuga i fråga om avsändandet av telegram till Moskva. Sådant telegram skulle väl icke ha kunnat avsändas om ej E. eller ambassaden tidigare haft instruktioner i ärendet. Det är ju icke

otroligt att E. haft sådan ställning eller tidiga befattning att han ansetts lämplig användas som förmedlare.

Frey lovar slutligen att återkomma så fort något händer.

Åsa Tullgren

Gösta Engzell

Gösta Engzell

P 2 Sen I 13/11

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 10 augusti 1956.

Strängt förtroligt

1 bil.

Brorjén Lundberg haft del
Schr. Lorentzon:

PA AL

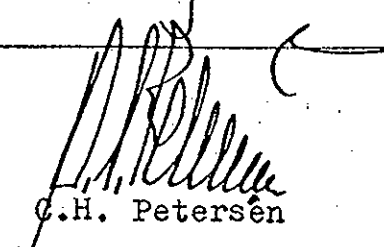
Broder,

10
C

Tjef kanslichefen på UM, Enckell kallade på
mig idag och överlämnade här i avskrift närslutna
P.M. angående Wallenberg.

P.M. talar för sig själv och innehåller
dessvärre icke mycket nytt. Det enda man kanske
kan registrera är, att efterforskningarna nu
skulle utsträckts "utomlands" d.v.s. till satellit-
länderna.

Frey skall flyttas hem från Ankara i höst.
Därför är kanske sista frasen i P.M. av viss
betydelse.

Din tillfrågare,

C.H. Petersén

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

Hel 10.8.56 CHP-SÅ

596

AL

P.M.

Enligt meddelande från legationssekreterare Åke Frey i Ankara hade Erzine för avsikt ånyo förhöra sig om utvecklingen av fallet Wallenberg under medlet av juli månad. Detta gjorde han också nyligen varvid svaret var, att några spår inte påträffats trots alla försök.

Med anledning av svaret frågade Erzine ytterligare, enligt egen uppgift, om svaret kunde anses vara slutgiltigt och, därest så vore fallet, kunde han meddela legationssekreterare Frey därom för vidarebefordran genom finska regeringen till svenska regeringen.

Svar på Erzines nya telegram inkom för några dagar sedan. Enligt detta önskar sovjetregeringen inte ännu avgiva slutgiltigt, negativt svar, utan meddelar, att den fortsättningsvis gör allt för att finna Wallenberg. Enligt Erzine är sovjetregeringen nu fullt på det klara med ärendets synnerliga vikt och har också i detta avseende utsträckt sina efterforskningar "utomlands" d.v.s. till satellitländerna.

Utsikterna för Wallenbergs påträffande äro, enligt Erzine, synnerligen små, men sovjetregeringen önskar inte i något fall giva slutgiltigt, negativt svar, förrän alla försök visat sig vara fruktlösa. Erzine omnämner, att sovjetregeringen beaktat alla antydningar som den erhållit från svenska myndigheter, men utan resultat.

På legationssekreterare Freys förfrågan, trodde Erzine, att Wallenberg avlidit, svarade han, att detta beklagligtvis är sannolikt, men att en sanningsenlig uppgift även i detta fall kommer att tillställas svenska regeringen.

Sådan är situationen i slutet av juli. Erzine lovade omedelbar underrätta legationssekreterare Frey om ärendets nya skeden, därest sådana ännu tillkomma. Han trodde sig kunna meddela sovjetregeringen slutgiltiga svar till legationssekreterare Frey i slutet av september.

Helsingfors 10.8.1956.

P. L. Engström

Strängt förtroligt.

16/8 1956

P.M.

15 mars 1956.

"Up to date there are no news of the man's whereabouts."
(Brev från E. till F.)

21 mars 1956.

"Under samtalet hade E. inte förnekat, att W. kan ha befunnit sig eller kan befinna sig i Sovjet. Vid ett tillfälle hade han dock sagt 'det kan ju hända att han har dött'". (samtal Lundberg-Gripenberg).

24 mars 1956.

"E:s uttalande att man 'up to date' ingenting vet om W:s öde, strider mot vad han muntligen sagt. Han hade nämligen under samtalet med F. antytt, att han visste att W. varit i Sovjet. E. hade dock, säger K., icke vågat sätta på papper, att han kände till W:s vistelse i Sovjet. (samtal Lundberg-Gripenberg)

2 juli 1956.

"F. tillägger i sitt brev, att han mer och mer fått den uppfattningen att W. redan är död. Han hade någon gång tyckt sig förstå, att E. vore av samma åsikt. Å andra sidan hade E. vid ett tillfälle litet förargad sagt, att man måste förstå, att det tar tid att leta rätt på en person bland alla de fångar som finns i Sovjet." (hbr Engzell-Åström 2 juli 1956)

10 augusti 1956.

"E. hade för avsikt att ånyo förhöra sig om utvecklingen av fallet W. under mediet av juli månad. Detta gjorde han också nyligen, varvid svaret var, att några spår inte påträffats trots alla försök. - - - Enligt E. är sovjetregeringen nu fullt på det klara med ärendets synnerliga vikt och har också i detta avseende utsträckt sina efterforskningar 'utom lands', d.v.s. till satellitländerna. - - - E. omnämner,

AK

att sovjetregeringen beaktat alla antydningär som den erhållit från svenska myndigheter, men utan resultat. På F:s fråga, trodde E., att W. avlidit, svarade han, att detta beklagligtvis är sannolikt." (P.M. insänd med hbr Petersén-Åström 10.8.56)

Reflektioner

E. har för F. antytt, att E. visste att W. varit i Sovjet. Vad betyder då uttrycket "utan resultat" enligt sista punkten ovan?

Kan det innebära:

- a) att W. funnits i Sovjet?,
- b) att man nu icke kan finna några spår av W:s vistelse i Sovjet? eller
- c) att man icke funnit några spår av att W. överhuvudtaget varit i Sovjet?

Stockholm den 16 augusti 1956.

Sven Fr. Hedin

(Sven Fr. Hedin)

Föreliggande P.M. är utskrivet i ett ex. Konceptet egenhändigt bränt av SFH 16.8.56

Hörskrift Ku

KUNGL. UTMÄKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (MD)

P 2 Rev 7

Från Moskva

Avsänt den 15/10 19 56 kl. 0900

Inkom den 15/10 19 56 kl. 1130

Beskrivet i 4. ex. Detta är ex. nr 4

Orig. se H. 1. 6

20v

0

505.

För Excellensen privat.

Kuori strängt förtroligt sagt mig att Lebedev vid samtliga förnärigen om Bulgariens Hrusjtjovs beräknade besök i Finland uppat tvivel om deras resa till Sverige skulle komma till stånd "efter svenska pressens senaste antisovjetiska skrivelser." Deras besök i Finland stöds enligt Lebedev däremot fast. Lebedevs förmodanden synes erbjuda intresse bland annat som indikation hans uppfattning Moskvas väntade svar HW-saken.

Sohlman

KOPIA KOPIA

16/11 1958

Strängt förtroligt.

8-1

P.M.

rörande samtal mellan envoyén Lundberg och byråchefen Frey från finska utrikesministeriet, vid vilket undertecknad var närvarande.

Envoyén Lundberg förde omedelbart in samtalet på Freys kontakter med ambassadrådet Erzin i Ankara och ställde frågan, vad Frey trodde var anledning till denna enligt västerländskt bruk något ovanliga sidokontakt. Frey svarade härpå spontant, att han var av den uppfattningen, att ryssarna härmed visade en "tydlig strävan efter att vinna tid". Vidare ville de söka framhålla, att de sovjetryska efterforskningarna alltjämt fortsätta.

Lundberg frågade Frey om Erzin vid något tillfälle uttryckligen sagt att Wallenberg varit i Ryssland, varpå Frey svarade, att Erzin aldrig direkt lämnat något medgivande härpå, men att som en förutsättning för deras samtal såväl Erzin som Frey utgått ifrån, att det vore "ett axiöm att Wallenberg varit där och det vore meningslöst att förneka detta". Vid de första kontakterna med Erzin hade denne tydligen icke haft klart för sig vilken betydelse fallet Wallenberg i själva verket hade i Sverige, men under hand hade han fått reda på detta, dels av Frey, dels genom att vid "besök i Moskva studera akterna". Vid återkomsten från Moskva-besöket hade Erzin nämnt, att han studerat akterna, och vidare att man i Moskva noggrant undersökte det svenska materialet och de spår som detta innehöll. I juli i år hade Erzin till Frey sagt, att varje spår som hade följts hade lett till "tömma intet" och icke fört myndigheterna närmare en lösning.

Då Frey den 27 september i år lämnade Ankara för att

resa till Helsingfors, följdes han till stationen av Erzin, vilken då meddelade, att han samma dag fått ett telegram från Moskva med innehåll, att undersökningar alltjämt påginge. Vidare hade Erzin sagt, att Frey när han komme till Helsingfors skulle uppsökas av en sovjetrisk ambassadtjänsteman, vilken skulle övertaga Erzins kontakt med Frey i Wallenberg-ärendet. Den 7 november approcherades Frey under, som hansjälv sade, dramatiska former av en rysk ambassadtjänsteman, som ville att Frey skulle uppsöka honom på ambassaden för att tala om Wallenberg-frågan. Frey avböjde med hänvisning till det aktuella politiska läget ett besök på ambassaden och bad i stället ryssen att besöka honom i hemmet, vilken även ryssen gjorde. De hade haft ett samtal på c:a tre timmar. Samtalet hade gått ut på att Frey meddelat, att det var givet, att svenskarna kände sig besvikna över att de ännu inte fått något besked i detta viktiga ärende, samt ställt frågan om ryssarna verkligen hade för avsikt att göra något eller om den politiska aktuella situationen skulle ha förändrat ärendets behandling eller fört detta i skymundan. Ryssen hade meddelat, att undersökningarna fortsattes alltjämt, varpå Frey invänt, att det döge inte att lämna svar om femtio år, varpå ryssen genmält, att han trodde att "svar skulle kunna lämnas inom detta år". Svar skulle lämnas även om det konstateras att Wallenberg avlidit eller försvunnit, och samtliga detaljer i samband härmed skulle utlämnas. På en fråga från Frey, om detta verkligen även gällde om det skulle konstateras, att Wallenberg avlidit i fångenskapen, hade svaret varit "ja, när, var och hur kommer att meddelas". Ryssen hade även meddelat, att i Moskva fanns en stab eller byrå, som enbart hade till uppgift att undersöka denna fråga. Frey hade upprepat frågan om icke andra problem kommit i förgrunden, varpå ryssen svarat att så icke var fallet utan ärendet Wallenberg behandlades separat. Frey uttryckte i detta sammanhang en förmodan, att det måhända kunde vara svårigheter för undersökningsledarna att få föredraga ärendet för de sovjetiska ledarna.

Lundberg konstaterade, att det var alldeles givet, att såväl Erzin som den nu aktuelle ryssen handlade med uttryckliga direktiv från Moskva, och att varje ord som Frey sade skulle komma att rapporteras, allra helst som det måste stå klart för ryssarna, att Frey vidarebefordrade deras upplysningar till oss. Frey borde så-

lunda, därest utrikesdepartementet icke hade några invändningar mot Lundbergs linje, för ryssen framhålla, att den svenska inställningen vore, att vi alltjämt vore synnerligen intresserade av att få ett svar. Frey borde emellertid understryka, att man var "flera hundra procent" säker i Sverige på att Wallenberg "hamnat i rysk fångenskap", och återigen betona den stora vikt man i Sverige fäster vid detta ärendes lösning.

Härefter utspann sig en diskussion om vad anledningen kunde vara till den erzinska och nuvarande ryska sidokontakten, och varför icke dessa besked lämnades direkt till svenska vederbörande. En teori, vilken dock föreföll mindre sannolik, var att ryssarna försökte föra oss bakom ljuset genom att använda sig av en kanal, som kunde betecknas vara utan ansvar. En andra teori var, att vad Erzins och ryssen nu ville säga oss endast var en ordrikare formulering av vad ryssarna låtit oss veta genom officiella kanaler. Med hänsyn till att Erzins och den andre ryssen med all sannolikhet handlade på order från Moskva (härpa tyder telegramväxlingen med Moskva, att ambassadören Potserob inländats, och att Erzins satt sitt namn på ett papper i ärendet), torde man kunna dra den slutsatsen, att ryssarna endast vore ute för att förklara för oss, att de behövde mera tid, samt hoppades de härigenom på att svenska vederbörande icke nu skulle tillgripa publicitet.

En fråga från Lundberg, varför Erzins velat att kontakterna via Frey skulle gå direkt till statsminister Erlander och icke via det svenska utrikesdepartementet, bemötte Frey kategoriskt med att detta var en missuppfattning, som uppstått på vägen från Ankara via utrikesministeriet till svenska myndigheterna. Vid återkomsten till Helsingfors hade Frey fått fullt klart för sig, att misstaget sannolikt uppkommit hos utrikesminister Törngren. Det hade alltså icke varit Erzins avsikt att svenska utrikesdepartementet skulle hållas utanför. Erzins hade endast nämnt Erlanders namn, därför att det var aktuellt i samband med statsministerns planerade Moskva-resa. Erzins hade dock varit mycket angelägen om att hans kontakt med Frey och vad han hade sagt i Wallenberg-ärendet skulle hållas till en så liten krets som möjligt.

På tal om Erzins ställning sade Frey, att han var helt

övertygad om att han var nära lierad med MVD och hade en mycket stark ställning. Erzín var gammal anhängare till Stalin och Molotov och hade vid upprepade tillfällen för Frey uttryckt sitt missnöje med den s.k. "avstaliniseringen". Han hade även talat om Molotov på sådant sätt, som om han vore nära bekant för att icke säga vän till denne. Freys slutsats härav var, att det icke fanns någon stalinistisk grupp, som motarbetade den pågående utredningen, och det bästa exemplet härpå utgjorde Erzín själv.

Avslutningsvis meddelade Frey, att hans nya ryska kontakt i Helsingfors meddelat honom, att Frey komme att erhålla ett preliminärt ryskt svar, innan detta på officiella kanaler vidarebefordrades till svenska vederbörande.

Stockholm den 16 november 1956.

/Gunnar Lorentzon/

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 21 december 1956.

Strängt förtroligt.

22/12-56

19/1 Samtal med Frey.
Jo

Broder,

Kontaktmannen med ryssarna i Ankara be-
träffande Wallenberg, numera byråchefen Frey,
besökte mig i dag för att helt informellt och
konfidentiellt berätta följande:

Sedan han återkommit till Helsingfors
hade han haft kontakt i ärendet med en tjänste-
man vid ryska ambassaden, sekreteraren Vladimirov,
på sätt Frey vid sitt besök i Stockholm i novem-
ber berättat för Arne Lundberg. Efter hemkomsten
från Stockholm hade ryssen två gånger själv tagit
kontakt med Frey. Den första gången hade han ingen-
ting att säga, endast att han ej hört av saken
från Moskva. I går morse hade han ringt upp Frey
och senare under dagen hade de under cirka två
timmars tid i Freys hem diskuterat denna och andra

Kabinettssekreteraren Belfrage,
Utrikesdepartementet.

629

/2

frågor. Ryssen hade inget särskilt besked men var ovanligt positiv. Han beklagade sig först över att det dröjt så länge med svar. Det är ofta så att när en myndighet i Moskva får ett ärende av dylik art måste den då och då få påstötning, sade ryssen. Han antydde också, att man i Moskva nog lade mera vikt vid underrättelser från ambassaden i Helsingfors, vilken genom de senaste årens händelser fått en viss betydelse, än från t.ex. Ankara. Ryssen sade vidare, att man nu i samband med Rodionovs avresa och i nuvarande spända läge icke ville lämna något besked i saken. Man ville vänta tills den nye ambassadören kom, för att han skulle "ha något positivt" vid sitt tillträde. Detta uttryck, menade Frey, var något nytt men kunde nog inte tolkas allt för optimistiskt. När Frey till ryssen sagt att han ju trodde, att W. icke mer var i livet, ville ryssen ej direkt vara med därom. Dock sade han intet om motsatsen. Ryssen förstod till fullo att man snart borde ge ett svar. Han hade ånyo förundrat sig över att man i Sverige fäste så stor vikt vid fallet. Han lät förstå att humanitära synpunkter inte betydde så mycket i Moskva. Vad W. uträttat fäste man sig inte vid. Han hade däremot talat en del om att Wallenberg ju var en känd familj av betydelse i Sverige och det var tydligen mera att ta fasta på. Ryssen hade starkt framhållit, att han skulle vara tacksam om han från Sverige kunde få några nya argument. Frey hade svarat, att man ju under lång tid förbringat många argument. Skulle något nytt komma fram lovade Frey genast vidarebefordra det. Härmed avsågs inte den från svensk sida framlagda bevisningen utan mera argument för den stora vikt man å svensk sida lade vid en lösning.

Ryssen undrade om Frey trodde det vara möjligt att man skulle kunna under hand diskutera ett ryskt förslag till svar innan det officiellt framfördes.

1✓
Han sade att detta var hans egen idé, något, som Frey alls ej trodde på. Frey svarade, att han säkert trodde så skulle vara möjligt och erbjöd sig stå till tjänst om det behövdes. Över huvud hade ryssen betonat att man var angelägen å rysk sida att ha en alldeles icke-officiell kontakt i frågan, en kontakt som alls icke fick omnämnas i officiella sammanhang.

X2. ||
Frey hade slutligen understrukit, att en lösning av frågan W. var nödvändig inom kort. Han hade t.o.m. sagt, att man även i Finland fäste så stor vikt därvid att frågan nu blivit ett nordiskt intresse. Ryssen lovade stöta på i Moskva och återkomma så fort han hörde något nytt.

Man har ånyo anledning fundera över denna omväg som ryssarna uppenbarligen valt. Vladimirov kan säkert ej handla av eget initiativ. Det hela kan ju vara ett led i försök att uppskjuta ett svar. Å andra sidan förstå nog ryssarna att de ej helt kan komma undan. Frey har fortfarande en känsla av att W. är död men något besked därom har han ej fått.

*Min vän
Sören Engzell*

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P 2 En^I

18/1/55

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Strängt förtroligt.

P.M.

Byråchefen Frey i finska utrikesministeriet, som för andra ärenden befinner sig i Stockholm, besökte mig idag för att vi skulle få tillfälle växla några ord om hans kontakt med en rys ambassadtjänsteman i Helsingfors rörande Wallenberg. Jag sade att vi äro honom tacksamma för de upplysningar han kunnat lämna. Emellertid finge det inte vara så, att om han av det ena eller andra skälet kände tveksamhet att upprätthålla kontakten, han av hänsyn till oss skulle fortsätta samtalen med ryssen. (Det hade sagts mig, att Freys överordnade visat tecken till olust inför kontakten.)

Jag sade vidare, att vi knappast hade möjlighet att gå in på några underhandsdiskussioner med ryssarna om uppföringen av deras svar. Vi hoppades få ett sanningsenligt och uttömmande svar snarast möjligt. Vad är svaret ginge ut på borde man väl å rysk sida beakta, att ett ytterligare dröjsmål i sig utgjorde en negativ faktor genom att irritera den svenska opinionen o.s.v.

Frey upplyste, att han aldrig tagit initiativ till något av samtalen med ryssen i Helsingfors. Han tänkte icke heller göra detta i fortsättningen. Han hade ett intryck av att hans kontaktmän både i Ankara och Helsingfors varit övertygade om att Wallenberg avlidit. Om skälet till dröjsmålet med svar hade han inga nya synpunkter. Han höll icke för uteslutet, att diskussionen mellan utrikesministeriet och polisen i Moskva ännu inte avslutats och att man i ministeriet önskade en fullständig utredning än vad polisen ville - eller kunde - prestera.

Stockholm den 18 januari 1957.

Sverker Åström
Sverker Åström

639

Belämnings för den 19.3.1958/57

Strängt förtärligt.

Broder, (Åström)

20.3 1958		
Avd.	Gr.	Mål
P	2	Eu I

Jag har i särskild utvärdering anmält
förhållanden för ditt utvärderade förhållande
från Sverige, vilka skulle ha varit
uppgifterna i Wallenberg ärendet.

Jag vill nu bara nämna, att jag har ett
kontakt med polis kommandören Gabri-
elsson, som varit utvärderad och som
förhållanden de båda händelserna. Maksmoff
torde vara ny, han kom till 1955
för första gången. Detta är dock endast
en första preliminär uppgift, som G. är
fäst. Den andra omständigheterna förhållanden
har i staden.

Förtärligen talen de i staden.

At

Är det kanske tänkt att det i förmanen
får händiga Umr - de händiga som i föga
om Petter - tror jag det ej är långt
ligt så vi ej äro förhållna. G. som är
vår gode vän, gör det nog ordentligt. Jag
har ingenting sagt i Umr om en något
ej för intet som G. annars skulle.

Jag hoppas snart kunna åter
komma och utgå från att mitt för-
farande är viktigt. Det kan nog ej
bli något annat.

Vin tillgivet
Johan Engzell

Om du kan så låt sända oss
5 ex. av er bok. Bl. a. som står
i minis tids. Både mig och en. Gud
dessa kan jag det om att vän till.
Umr för jag en! 1/6

5. ex.
sända
amb.
Engzell
m. kurir
20/3. AA.

Helsingfors den 12 april 1957.

Strängt förtroligt.

Broder,

2

Som Du torde känna till har jag bett poliskommendör Gabrielsson förhöra ett par personer om Wallenberg. Det har dröjt men detta har berott på att personerna voro sjuka och att de finska förhørsprotokollen skulle översättas. G. meddelade mig emellertid för mer än en vecka sedan, att jag skulle få papperen då. Som jag inte fått dem ringde jag G. den 10 dennes. Han var mycket förvånad, trodde jag fått protokollet och ringde mig efter att ha frågat skydds polisen. Svaret var att dessa - efter samråd med inrikesministeriet - ansett att saken borde gå genom utrikesministeriet och alltså sändt protokollet dit. Troligen har nu vännen Enckell ilsknat till för jag förbigått honom. Om han ej låter höra av sig skall jag i dag eller morgon kontakta honom.

Det är den finska byråkratien som krånglat. Jag erinrar om skriftväxling mellan Arne Lundberg och mig i februari 1956.

Avdelningschefen Hichens Bergström,
Utrikesdepartementet.

H. Engell
H. Engell
670

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

förhör i Wallenbergs-
affären.

Helsingfors den 16 april 1957.

Nr 326

1 bil.

HP 1

Strängt förtroligt.

INK. UTRIKES DEP.
D. No 22/326
17 APR. 1957
AVD. P GR. 2 En I

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Sedan jag den 12 mars fått uppdrag att söka förhöra ett par från Sovjetunionen hit återvända personer angående deras kännedom om Raoul Wallenberg har skyddspolisen föranstaltat sådant förhör, vars resultat föreligger i här vördsamt bifogade polisundersökningsprotokoll. Med hänsyn till språksvårigheter och ovilligheten från vissa myndigheters sida mot att beskickningen själv utfrågar dylika personer har den nämnda vägen måst anlitas. Dröjsmålet har också förorsakats av att polismyndigheten ansåg sig böra befordra handlingarna endast genom utrikesministeriet, där man tydligen försenat deras överbringande.

Jag låter protokollet tala för sig självt.

Rosita Enggren

671

SKYDDSPOLISEN

N:o 14 / 1957

Mulle
Bruger

POLISUNDERSÖKNINGSPROTOKOLL

Berör:

Raoul Wallenberg

Därtill förordnad verkställde undertecknad detektiv Torsten Westerberg tisdagen den 26 mars 1957 å skyddspolisens kansli följande förhör angående Raoul Wallenberg. Vid förhören upptecknades följande:

Representanten Vladimir Bastamov uppgav sig vara född den 17 september 1906 i Sveaborg och kyrkoskriven i Helsingfors Ortodoxa församling samt bosatt härstädes Mechelingatan 4. A. 27.

Tillfrågad i saken berättade Bastamov att han från februari månad år 1956 till den 25 juli nämnda år varit i Vladimirfängelset i samma cell som georgiern Simön Gogiberidse. I samma cell var dessutom en österrikisk flygare vid namn Horst Teodor Mulle och en schweizare Emil Bruger. Under den tid den förhörde och Gogiberidse varit tillsammans hade de två blivit mycket goda vänner och anförtrött varandra allt de sett och hört inom fängelset. Trots detta hade Gogiberidse aldrig talat ett ord om Wallenberg. Den förhörde kom till den åsikten att Gogiberidse varken sett eller hört talas om Wallenberg.

672

Däremot hade ovannämnda Bruger berättat att han i sin tur år 1955 i fängelset Verhne-Uralsk hade hört berättas att Wallenberg tidigare skulle ha varit i samma fängelse, men att han flyttats därifrån någon gång år 1954 eller 1955 till Vladimirfängelset. Till detta rykte satte den förhörde dock icke så stort värde i all synnerhet som Bruger allmänt ansågs för en språkmakare.

Beträffande Mulle ansåg den förhörde att denne var begåvad med en livlig fantasi och att han gott och väl kunnat berätta vidare Brugers berättelse om Wallenberg med egna fantasitillägg.

Vad isoleringen i Vladimirfängelset beträffar sade den förhörde att det från år 1948 till slutet av 1954 varit alldeles omöjligt för en fånge att få veta något om de isolerade. Först på hösten år 1954 hade fängelsemyndigheterna lättat på bevakningen av de isolerade och småningom placerat en efter annan i allmän cell. Den sista som varit isolerad, borgmästaren Menschagin från Smolensk, hade dock haft kontakt med andra fångar, även med den förhörde, och genom knackning meddelat sin identitet.

Något utöver detta, som skulle hjälpa till vid undersökningarna angående Wallenberg, hade den förhörde icke att berätta.

Studeranden Vasilij M a k s i m o v uppgav sig vara född den 13 december 1918 i Petersburg och kyrkskriven i Helsingfors Ortodoxa församling samt bosatt härstädes Kalevågatan 45. E. 55.

Vid förfrågan berättade Maksimov att han nästan i ett års tid ända till den 21.10.1955 varit tillsammans med Simon Gogiberidse i Vladimirfängelset, men att Gogiberidse aldrig talat med honom om Wallenberg. Den förhörde var därför av den åsikten att Gogiberidse icke heller hört något om nämnda person.

Beträffande Török sade den förhörde att han aldrig sett honom, men att han nog hört att det i Vladimirfängelset fanns en ungrare med det namnet.

Någon med namnet Mulle sade den förhörde sig varken ha sett eller hört talas om.

Den förhörde tillade ännu att han aldrig under hela sin fångenskap hört talas om Wallenberg.

Ort och tid som ovan.

Detektiv

Torsten Westerberg
Torsten Westerberg

Strängt förtroligt.

Ett ex. förl. till Utrikesdepartementet

2

pk

P.M.

ang. till Finland återvända finska medborgare, vilka vistats i sovjetrisk fångenskap (bl.a. i Vladimir), och vilka torde vara av intresse att utfråga i samband med efterforskningarna efter Raoul Wallenberg.

BASTAMOV,
Vladimir

Villgång? i L. för inner

B., vilken är bosatt i Helsingfors (Mechelingatan 4 A), lär tidigare ha tillhört finska underrättelsetjänsten. Han torde ha svenska kontakter; eventuellt är hans moder svenskfödd (föräldrarna lär ha varit bosatta i Stockholm) och han själv gift med en svenska. B. frigavs i juli 1956 efter att under en längre tid ha vistats i Vladimir, där han bl.a. suttit strängt isolerad i sjukhuset.

B. har namngivits av Mulle, Török, Mermelstein, Supprian, Biermann, Bretthauer, v.Oertzen, S.Müller, Schandl och Gouazé.

Mulle, vilken uppgivit att Gogiberidse för honom berättat, att Wallenberg (förmodligen 1951-52) befann sig i sjukhuset i Vladimir, har hänvisat till Bastamov såsom en av de fångar, vilka delat cell med Gogiberidse.

Gouazé har uppgivit, att han i sjukhuset i Vladimir hösten 1955 erhållit ett meddelande från Bastamov och Brügger, att dessa voro ("étaient") i telefonkontakt med en person, som uppgav sig vara svensk konsul, tillfångatagen 1945 i Budapest.

Genom finska polisens försorg har Bastamov hörts i april 1957. Han har uppgivit, att han aldrig hört Gogiberidse tala om Wallenberg. Brügger hade däremot berättat, att han i Verchne-Uralsk (1955) hört, att W. tidigare vistats där men 1954 eller 1955 flyttats till Vladimir. (Brügger

torde dock 1955 ha befunnit sig i Vladmir (jfr Gouazé).
Det finska förhørsprotokollet rörande samtalet med Bastamov är ofullständigt och mycket kortfattat.

M., vilken tidigare lär ha tjänstgjort som tolk i finska utrikesministeriet, uppges vara banktjänsteman och är bosatt i Helsingfors, Kalevagatan 45 (evt H-fors-Tölö, Idrottsgatan 36).

MAXIMOFF
Vasilij

M. är namngiven av Török, Posh, Biermann, Bretthauer, Nietz, Krumrey och Schandl.

Török har uppgivit, att Maximoff sammanträffat med Gogiberidse.

Posh har berättat, att han av japanske konsuln Nakamura hört, att en japan, vilken delade en närbelägen cell med Gouazé och Maximoff, vid ett tidigare tillfälle uppgivit, att Wallenberg befann sig i sjukhuset i Vladimir.

Enligt Nietz skulle Maximoff ha haft kontakt med en svensk från Reval i ett fängelse i Leningrad.

Genom finska polisens försorg utfrågades Maximoff i april 1957. M. hade förklarat att Gogiberidse aldrig talat om Wallenberg och han själv hade aldrig under fångenskapen hört talas om denne. Finska förhørsprotokollet mycket kortfattat.

P., vilken lär vara bosatt i Helsingfors under adress Sjömansvägen 21, torde ha släktingar i Sverige.

PUSCHKARJOV
Konstantin

P. har namngivits av ten Hompel, Bretthauer, Nietz, Cumish och Krasnov.

ten Hompel har i sin utsaga (jfr vitboken) uppgivit, att han 1949/50 i Vladimir delat cell med kaptenen i finska generalstabens finske kaptenen Puschkarjov och kapten Narbut. Den senare, vilken lär ha avlidit under fångenskapen, skulle ha berättat om Wallenberg. Enligt ett uttalande av ten Hompel i april 1957 uppger denne, att bland dem som talat om Wallenberg vore Rensinghoff, Narbut och Puschkarjov.

Krasnov har vid förhör i december 1955 hänvisat till P. för eventuella informationer. (P. hade tidigare brevväxlat med Krasnovs släkting grevinnan Hamilton i Strängnäs).

PELKONEN

Pelkonen har vid ett par tillfällen hörts i samband med efterforskningarna efter Wallenberg i Lefortovskaja-fängelset. Han har där delat cell med Langfelder. P. har även vistats i Vladimir, där han delat cell med bl.a. Bastamov.

Stockholm den 5 juli 1958.

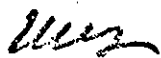
Strängt förtrolig.

P.M.

Under mitt uppehåll i Helsingfors hade jag två samtal med utrikesminister Hallama. Vid det senare, den 20 maj, nämnde Hallama att Gromyko sagt sig vara utomordentligt nöjd med besöket i Stockholm. Bl.a. hade Gromyko sagt Hallama att statsminister Erlander kommenterat Wallenberg-fallet på ett sådant sätt att han (Gromyko) förstått att den svenska regeringen nödgades driva denna sak på sätt som skedde.

Hallama uttalade härom i övrigt endast att han för sin del var övertygad om att ryssarna "för länge sedan" skulle återsänt Wallenberg om de haft möjlighet. Hallama trodde att man i Kreml hade en mycket uppriktig önskan att förbättra förhållandet till Sverige och troligen intet högre önskade än att rensa bort den olyckliga Wallenberg-affären ur de svensk-sovjetiska förbindelserna.

Helsingfors den 21 maj 1964.

(R. Hichens Bergström)

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
ang. finske medborgaren
Harald Hjelt

22/7 64
Helsingfors den 21 juli 1964.

Nr 591

1 bil.

P. 2

Förtroligt.

L
Till Utrikesdepartementet.

h
Härmed får jag överlämna en från finska utrikesministeriet emottagen förtrolig uppteckning innefattande upplysningar angående finske medborgaren Harald Verner Hjelt, om vars allmänna tillförlitlighet beskickningen, i enlighet med emottagen instruktion, förfrågat sig.

Muntligen lämnades följande, kompletterande upplysningar: Hjelt, som är civilekonom med examen från Finska Handelshögskolan i Helsingfors, blev år 1937 svårt chockskadad vid en allvarlig olycka på Sveaborg, då ett ammunitionsupplag sprang i luften. Han deltog i 1939 års reservofficerskurs men avskedades och ströks ur rullorna, då han befanns ha gjort sig skyldig till underslev. Under kriget blev han trots detta officer men troligen endast löjtnant.

Omkring år 1949 överskred Hjelt illegalt och under outredda omständigheter gränsen till Sovjetunionen för att, som han uppgav, sälja isländska silltunnor till ryssarna.

Såsom av ovanstående framgår torde Hjelts allmänna tillförlitlighet icke vara den bästa, vilket även framhölls av uppgiftslämnaren.

Hjelt är bosatt i Helsingfors under adress Landbovägen 36 a, Britas.

9
Ingemar Hägglöf

804

AK

P.M.

Finske medborgaren Harald Verner Hjelt, f. 1.1.1918 i Helsingfors, ekonom, löjtnant i reserven, okänd arbetsplats, ingen fast adress, men sannolikt bosatt i Helsingfors.

Hjelt har blivit dömd till straff för fortsatt restriktionsbrott (1948), fortsatt missfirmelse av offentlig myndighet (1956), fortsatt försnillning (1960) samt fortsatt falskt förfärdigande av enskild urkund (1963).

Hjelt reste till Sovjetunionen via Norge 21.10.1948 på affärsresa, häktades 24.2.1949 i Moskva samt dömdes till 15 års fängelse för agitation och spionage. Han frigavs 4.2.1954 och repatrierades 9.2.1954.

Mellan 1.10.1949 - 18.6.1953 var Hjelt - enligt egen uppgift - fånge i Verzne-Uralsk. Då han dagen efter sin återkomst till Finland förhördes om bl.a. vilka medfångar han kommit i kontakt med i de olika ryska fängelserna, sade han (i översättning):

"Från de skandinaviska länderna torde åtminstone inga krigsfångar finnas i Sovjetunionen. De hade blivit repatrierade i oktober 1953 (2 norrmän och 4 danskar). Om andra /skandinaviska/ fångar hade den förhörde icke hört."

Helsingfors den 21 juli 1964.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
Wallenberg-spår

24/9
Helsingfors den 23 september 1964

P 2

Stränet förtroligt

1 bil

Vägen
Broder,

Oh,!
I anledning av Ditt handbrev den 15 september rörande en finländare vid namn Pauli Saikkonen, vilken eventuellt skulle sitta inne med upplysningar om Raoul Wallenberg, får jag närsluta en i finska utrikesministeriet upprättad promemoria om Saikkonen. Av denna framgår att Saikkonen kan anses som notoriskt onålitlig. Han har heller ej efter återkomsten från Sibirien vid de utfrågningar, som rutinhänsigt göras av skyddspolisen, nämnt att han bl.a. andra personer i fånglären påträffat Wallenberg eller hört rykten om denne.

Från finländsk sida förklarar man sig villig att studera vidare i akterna för att utröna huruvida den andre nu i Norge bosatte finländaren kan ha sagt något om Wallenberg efter återkomsten från Sovjetunionen. För att kunna göra detta måste man emellertid ha uppgift om dennes och om andra eventuella medfångares namn. Därest Du finner det modan värt att vi fortsätter dessa undersökningar får jag alltså bejda Dig till oss förmedla erforderliga namnuppgifter.

*Med många hälsningar
Din tjänare
Ingemar Hägglöf*
Ingemar Hägglöf

Herr Ambassadören
R. Hichens Berestrom
Stockholm.

807

Af

Förtrolig

P.M.

Vederbörande finska myndigheter känner till Pauli Saikkonen (f. 1922 och således ca 10 år yngre än antaget). Denne hade år 1949 gjort sig skyldig till försvinnning i Lauritsala som är hans hemort. För att undgå straff flydde han till Sovjetunionen där han satt fängslad till år 1954. Vid återkomsten förhördes han, liksom alla andra, om bl.a. de personer han träffat i de olika fångslägren, finnar och skandinaver. Saikkonen, som 1950 - 1951 var fånge i "läger 18", har icke med ett ord omnämnt Wallenberg.

För att eventuellt vidare kunna forska i ärendet vore det av vikt att få veta namnet på den i Norge bosatte finska medborgare, som så att säga anhängiggjort ärendet.

Saikkonen, som icke sedan sin återkomst torde ha haft stadigvarande arbete, har försvunnit, men anser vederbörande finska myndigheter, dels att man bör kunna spåra upp honom, men dels också, att mannen kan stämplas såsom notoriskt opålitlig.

22.9.1964.

Ac

P. M.

King's Journal

~~Den~~ Finske protokollchefen Phe Treg, som
i mitten på -50-talet tjänstgjort på be-
skedningen i Narkara län; skickade för
beredelse berättelse följande sammanfattning
berättelse.

Den sista skildringen regnerade på ett
förberedande för beredningen och på ett
över stationerat i Narkara län den beredande
av samhällets representation för att för att
information om Wollenberg. Den
samtida representationen hade enligt för-
ordet öppet och enligt ett för ett beredande
att man för samtliga och enligt att
ett mycket stort orsak för att utreda
vad som skall med Wollenberg men
ett visade mig att Wollenberg skett
enligt över förberedningen för en viss
förberedelse. Den beredande beredningen
och enligt utredningen vad som varit
lygga hem.

Den informationen hade vid ett för-
ordet till Skottland och enligt att
för samtliga och enligt förberedningen
man för man vid beredningen att reg-
na skulle beredningen med alla beredningen
för att beredningen ge som på beredningen
skett till beredningen beredningen - för man
vid beredningen beredningen förberedningen
ger man beredningen att att beredningen
enligt att beredningen beredningen för
beredningen.

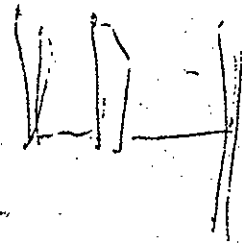
Byråerna hade ett bett. De freg
ett skissera ett rum som skulle
kallas uppställning skulle kunna vara
biffrestaurang. I denna situation
hade emellertid freg för klasseroms-
chefen för första utbildningsministeriets
politiska avdelning, R. Enckell samt freg
instruktioner att förbjuda kontakten med

Byråerna och alla föreläsningar som vägs i
Wallenbergsten. Under fjorton dagars tid
hade freg utsett för beslut från freg
Byråerna och affären hade varit avslutad
att freg gått in i klassen för tidsdag.

Följande blev som bekant skolan att
ett nytt var överlämnat på en
natt till.

Freg hade sig ~~hade~~ för att Byråerna
för honom hade skanning och beträffande
att han inte fick förstå den kontakt
som inleddes.

Stockholm den 30 sept 64

Från Helsingfors

Avsant den telex 19 kl.

12 2007

Inkom den 17 / 10 1964 kl. 13.00

Utskrivet i 5 ex. Detta är ex. nr 3

Obs. i om W

47

Brådskande.

Konsulchefen i utrikesministeriet Hallama har i strängt förtroende berättat följande.

Primo. Max Jakobson, som tillfälligt i Moskva, har återgivit följande uttalande till honom i går av rysk finsktalande partiman hög ställning, tidigare placerad Helsingfors, till vilken man här sätter tro.

"Krustjov fått sparken. Avgörandet skedde den 13 vid partipresidiets sammanträde där K. var närvarande efter att ha kallats tillbaka från semester. Presidiet ansåg enhälligt att K. måste lämna alla sina poster. Detta beslut föranletts av långvarig kritik av missnöje, som riktat sig speciellt mot skötseln av ekonomiska frågor. K:s subjektiva beslut förorsakat politisk och snedvridning både industrin och jordbruket, orsaken också varit hans självkult. K. uttalade sig i partiets och statens namn, fast han framförde bara sina egna meningar utan att ta hänsyn till verkligt presidiets eller experters åsikt. K. har vidare i sina relationer med Kina åstadkommit med sina personliga beslut att situationen försämrats avsevärt. Kinafrågan är alltför komplicerad för att kunna bedömas av en enda person. Vad utrikespolitiken i allmänhet angår, så kommer Sovjets handlande att förändra sig i mer moderat riktning. Onödiga hotelser och högljudda framföranden komma att sluta. Kanske kommer Gromyko att bli ett offer (?) för kedjereaktioner".

När tillägger man uttalandet betydelse, även om man sätter frågetecken för uppgiften om enhällighet i presidiet.

Secundo. Kekkonen berättat att vid hans besök i Sovjet 1962 hade Krustjov föreställt Kosygin sägande att

"detta är en person som vi skall fästa avseende vid. Han är Leningradbo och vi vet vad de tycka om Finland". Detta hade föranlett Kosygins följande besök i Finland på inbjudan härifrån. Kekkonen hade även lunchat med Kosygin i april i år i Moskva och sökt vinna hans förtroende. Brezjnev har såsom president även besökt Finland. Det var B. som nyligen förhandlade med Simonen i Moskva. Man hoppas här att Karjalainen, som på återväg från semester på Krim skall från 22 oktober besöka Moskva, skall kunna bland annat tillrättalägga Brezjnevs eventuella missbedömningar om verkliga partipolitiska styrkeförhållandena i Finland.

Tertio. Ryske ambassadören Zaharav besökte i går Kekkonen och gjorde muntliga lugnande uttalanden.

Hägglöf

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Helsingfors den 9 augusti 1965.

HP

Wallenberg-ärendet

13.8.65.
hbr Lorentzen-Ljungdahl

Strängst förtroligt.

Broder,

Med anledning av uppgifterna att en vitbok angående Wallenberg-ärendet inom kort skall publiceras har byråchefen Åke Backström under hand bett mig framföra att de uppgifter, som han på sin tid bestått med inte måtte offentliggöras. Det rörde sig om upplysningar, som enligt finsk lagstiftning äro sekretessbelagda.

Värmliga hälsningar!

Din tillgivne

Gunnar Ljungdahl
Gunnar Ljungdahl

Ministern Eric Virgin,
Stockholm.

At

Stockholm den 13 augusti 1955.

P 2

Strängt förtroligt.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

Wallenberg-ärendet
ang.

Broder,

Öberopande Ditt handbrev den 9 augusti till Virgin angående byråchefen Åke Backström får jag meddela, att vi icke har kunnat återfinna hans namn i våra kartotek i Wallenberg-ärendet. Avser han möjligen det ärende som bl.a. behandlats i strängt förtroligt handbrev Engzell-Belfrage den 21 december 1956? Därest så icke skulle vara fallet, vore jag tacksam om Du i ett handbrev till Virgin snarast ville underrätta oss om vad Backströms uppgifter avser. Det är givet att vi även är tacksamma för en bekräftelse om Backströms uppgifter rör ämnet i det ovannämnda handbrevet.

Gunnar Lorentzon

T.f. Chargé d'Affaires Ljungdahl,
Helsingfors.

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	17/8 1955
utl. kurir	
luftpost	
vanlig post	sign.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Wallenberg-ärendet

21/8
Helsingfors den 19 augusti 1965.

P2

Strängt förtroligt.

Broder,

Åberopande Din fråga den 13 augusti tror jag mig förstå
att byråchefen Backström i sitt samtal med mig avsåg de upp-
lysningar, som insändes dels med 591 A 21.7.64 dels med min
chefs handbrev till polchefen den 23 september 1964.

Respektfulla hälsningar.

Guus

Gunnar Ljungdahl
Gunnar Ljungdahl

Minister Eric Virgin,
Stockholm

At

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM den 14 oktober 1966

N:o 24 ✓

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

M 8. I
Ea

Ang.

Montan vidit

dfled

Svensk

Helsingfors

Strängt förtroligt för Hägglöf från Montan.

Primo Boris Björkelund känd av oss sedan 1958 då han omtalades av Parvilahti i dennes bok cit Berias gårdar slutcit. Björkelund har ej hörts av oss då finländska myndigheter efter hans och de andra s.k. Leino-fångarnas återkomst inte ville låta utländska myndigheter förhöra vederbörande. De hördes i stället av finländska skyddspolisen. Denna meddelade sedan Engzell via Utrikesministeriet att "det icke kommit fram några uppgifter om svenskar i Sovjet annat än de vaga uppgifter från Pelkonen" (hbr Engzell/Lundberg 6.2.56).

Secundo Tre möjligheter syns föreligga att vi inte 1956 av finländska skyddspolisen fick del Björkelunds uppgifter Wallenberg skulle ha avlidit Krasnojarsk 1955. Alfa. Björkelund hördes inte. Detta förefaller mindre sannolikt, jfr Engzells uttalande "alla" repatriander hördes.

Beta. Han hördes men nämnde inte sina uppgifter om Wallenberg av något skäl. Gamma. Han nämnde Wallenberg men hans vittnesmål vidarebefordrades inte av skyddspolisen till ambassaden. Att man på finländsk sida vid denna tid var utomordentligt försiktig kommunicera förhörsprotokollen framgår av bl a Ert chiffer 22:B den 2.2.56

Tertio. Tack ^{sa m} (Din snara personliga chifferkommentar secundo. Ingen kontakt vederbörande finska myndigheter t v erforderlig.

Quarto. Information. Statspolisen hos finländska skyddspolisen hemställt kompletterande uppgifter Björkelunds utsaga. Därest dessa uppgifter intressanta ayser vi via ambassaden hemställa tillstånd finländska myndigheterna låta från Stockholm utsänd representant höra Björkelund.

Cabinet

*x publicerat bok av
interjvats av Hufvudstaden.
D.N. 1979*

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM 14 oktober 1966

N:o 118✓

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR

2

MAJ 2 I
Con

Ang.

Handwritten: H. Montan vidit

Swedeleg

New York

Befrage från Montan. Efter föredragning Hermansson har vi tillställt Helsingfors följande telegram:

Cit. Primo. Boris Björkelund känd av oss etc lika med vårt chiffer till Dig i dag.

Secundo. Tre möjligheter syns föreligga att vi inte 1956 av finländska skyddspolisen fick del Björkelunds uppgifter Wallenberg skulle ha avlidit Krasnojarsk 1955. Alfa. Björkelunds hördes inte. Detta förefaller mindre sannolikt, jfr Engzells uttalande alla repatriander hördes. Beta. Han hördes men nämnde inte sina uppgifter om Wallenberg av något skäl.

Gamma. Han nämnde Wallenberg men hans vittnesmål vidarebefordrades inte av skyddspolisen till ambassaden. Att man på finländsk sida vid denna tid var utomordentligt försiktig kommunicera förhållanden framgår av bl a Ert chiffer 22:B den 2.2.56

Tertio. Tacksam Din snara personliga chifferkommentar secundo. Ingen kontakt vederbörande finska myndigheter f n erforderlig.

Quarto. Information. Statspolisen hos finländska skyddspolisen hemställt kompletterande uppgifter Björkelunds utsaga. Därest dessa uppgifter intressanta avser vi via ambassaden hemställa tillstånd finländska myndigheterna låta från Stockholm utsänd representant höra Björkelund.

Slutcit.

Cabinet

Handwritten: Exp. 15.10.66 bel. 0/15 Oep

Handwritten: At

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM 14 oktober 1966

N:o 119 ✓

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MIL.

Enl

Ang.

Swedeleg

New York

åter befäst

U. Hjorten vail

dfed

För Kabinettssekreteraren.

Vårt enclair 1163. Boris Björkelund känd av oss sedan 1958 då han omtalades av Parvilathi i dennes bok cit Berias gårdar slutcit. Björkelund har ej hörts av oss då finländska myndigheter efter hans och de andra s.k. Leino-fångarnas återkomst inte ville låta utländska myndigheter förhöra vederbörande. De hördes i stället av finländska skyddspolisen. Denna meddelade sedan Engzell via Utrikesministeriet att "det icke kommit fram några uppgifter om svenskar i Sovjet annat än de vaga uppgifter från Pelkonen" (hbr Engzell/Lundberg 6.2.56).

Cabinet

Eup. 15.10.66 hel. 00.55 Oup

At

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Heifland*
» 3 » *Pol.*
» 4 » *Heifland*
» 5 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Svensk Helsingfors

Avsant den 16 / 10 19 66 kl. 10.50

Inkom den / 19 kl. telex

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 30:B		42
Avd. P	Gr. 2	Mål. En ^I

m *sfed* (Pr.)

42

17.10.66
Ch. Helsingfors

W
Edert chiffer 24. Björkelund har ju numera själv givit svaret. Oavsett det är det min övertygelse att finska myndigheter i dessa ärenden letts framför allt av intresset att icke riskera något trassel med Sovjetunionen. Vår ihärdighet i Wallenbergaffären har man svårt att förstå. Det har bland annat Kekkonen sagt mig.

Häglöf

Coll. 1
Dep U 21 A

Kari S. i
Heifland

At

Leifland/IH
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer- Telegram

STOCKHOLM 17 oktober 19 66		
N:o 25V	BIL.	
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

Ang.

Svensk
Helsingfors

Brådska n d e.
Edert chiffer 42.) Om finländska myndigheter d'accord avser vi Leifland låta höra Björkelund. Benäget inhämta sådant tillstånd. Om så önskas kan samtalet givetvis äga rum närvaro finländska tjänstemän. Angeläget Björkelund inte ger offentlighet samtalet. Leifland kan disponera endast torsdag eller fredag förmiddag sammanträffande Björkelund. Han anländer Helsingfors onsdag kl. 18.55 och avreser fredag kl. 12.05. Tela.)

Cabinet

Exp. 17.10.66 kl. 12⁴⁰ ES

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM

17/10

1966

N:o 121V

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MA

2
Con

Ang.

Wallenberg

(Pr.)

8th

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från Svensk Helsingfors

Avsänt den 15 / 10 19 66 kl. 10.50

Inkom den / 19 kl. telex

Utskrivet 4 ex. Detta är ex. nr 4

Lfw

SNEDELEG, NEW YORK

VCH 118

FÖR BELFRAGE. HÄGGLÖF TELAR

42

CIT

~~Edert chiffer 24.~~ Björkelund har ju numera själv givit svaret.
Oavsett det är det min övertygelse att finska myndigheter i dessa
ärenden letta framför allt av intresset att icke riskera något
trassel med Sovjetunionen. Vår ihärdighet i Wallenbergaffären har
man svårt att förstå. Det har bland annat Zekkonen sagt mig. SLD

CIT.

Hägglöf

KOPIA

Calc?

Coll.:
Dep U 325 B

Exp. den 17.10.66 kl. 10.35 ffw

Leifland/IH

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

STOCKHOLM 17 oktober 1966

N:o 122V

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MAL.

Eu^I

Ang.

Swedeleg

New York

(Pr.)

För Kabinettssekreteraren.

Vi tillställt Hägglöf telegram följande lydelse:

"Om finländska myndigheter d'accord avser vi Leifland låta höra Björkelund. Benäget inhämta sådant tillstånd. Om så önskas kan samtalet givetvis äga rum närvaro finländska tjänstemän. Angeläget Björkelund inte ger offentlighet samtalet. Leifland kan disponera endast torsdag eller fredag förmiddag sammanträffande Björkelund. Han anländer Helsingfors onsdag kl. 18.55 och avreser fredag kl. 12.05. Tela."

Cabinet

Exp den 17.10 - 66 H.M.Y. GP

At

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

» 5 »

Från Helsingfors

Avsant den 18 / 10 1966 kl. 15.45

Inkom den telex/ 19 kl.

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 30:3		43
Avd. P	Gr. 2	Mål. Sm I

Leifland delgiven

aa/Hen

(Pr.)

43

W Edert chiffer 25. Utrikesministeriet meddelat att inga hinder föreligger mot att Leifland utan andras närvaro hör Björkelund.

Hägglöf

Coll.:

Dep U 326 A

At